

***2009-njy ýylyň 1-nji iýulyndan başlap Türkmenistanyň
Zähmet hakyndaky kanunlar kodeksi Türkmenistanyň
2009-njy ýylyň 18-nji aprelindäki № 29-IV Kanuny
esasynda güýjüni ýitirýär.**

**TÜRKMENISTANYŇ ZÄHMET
HAKYNDAKY KANUNLAR KODEKSI**

Türkmenistanyň Zähmet hakyndaky kanunlarynyň Türkmenistanyň 1972-nji ýylyň 28-nji iýunyndaky Kanuny bilen tassyklanylan kodeksi, 1993-nji ýylyň 1-nji oktyabryna çenli bolan ýagdaýa görä Türkmenistanyň Mejlisi tarapyndan girizilen üýtgetmeler we goşmaçalar bilen.

Türkmenistanyň Zähmet hakyndaky kanunlar kodeksi işgärler bilen iş berijileriň (dürli eýeçilik we hojalygy ýörediş formasyna degişli kärhanalaryň, edaralaryň, guramalaryň¹) (¹Mundan beýläk-kärhanalar) zähmet gatnaşyklaryny düzgünleşdirýär.

**I bab
UMUMY DÜZGÜNLER**

1-nji madda - aýryldy.

2-madda. İşgärleriň esasy zähmet hukuklary

Graždanlaryň zähmet çekmäge bolan hukugy, şol sanda öz islegine görä hünär, pişe we iş ýerini saýlap almaga bolan hukugy, şeýle hem işsizlikden goralmaga bolan hukugy Türkmenistanyň Konstitusiyasy tarapyndan kepillendirilýär.

Kanunda bellenen halatlardan başga halatlarda mejburi zähmet gadagan edilýär.

Her bir işgäriň aşakdakylara haky bardyr:

howpsuzlyk we gigiyena talaplaryna laýyk gelýän zähmet şertleriniň döredilmegin;

iş bilen baglanyşykly saglygyna zeper ýetmegi sebäpli, ýetirilen zyýanyň öweziniň tölenilmegin;

deň zähmet üçin deň hak-heşdegiň berilmegine, özem hiç bir hili kemsitme alamatlarynyň bolmazlygyna hem-de kanunda bellenen in pes zähmet hakyndan hem az bolmazlygyna;

käbir hünärler we işler üçin iş wagtynyň aňryçäk dowamlylygynyň bellenmegi, her hepdede dynç alyş günleriniň, baýramçylyk we hatyra günleriniň berilmegi, şeýle hem her ýyl haky tölenilýän rugsatlaryň berilmegi arkaly dynç almaga;

professional soýuzlara birleşmäge;

ýaşy boýunça, işe ýarawlylygyny ýitirende we kanunda bellenen beýleki halatlarda sosial taýdan üpjün edilmäge;

öz zähmet hukuklaryny sud üsti bilen goramaga.

3-nji madda. Kolhozlaryň we beýleki kooperativ guramalarynyň agzalarynyň zähmetini düzgünleşdirmek

Kolhozlaryň we beýleki kooperativ guramalarynyň agzalarynyň zähmeti olaryň ustawlary arkaly, şeýle hem Türkmenistanyň kolhozlara we beýleki kooperativ guramalara degişli bolan kanunlary arkaly düzgünleşdirilýär.

4-nji madda. Zähmet gatnaşyklaryny we onuň bilen baglanyşykly gatnaşyklary düzgünleşdirmegiň çeşmeleri

Zähmet gatnaşyklaryny we onuň bilen baglanyşykly gatnaşyklary düzgündeşdirmegiň çeşmeleri aşakdakylardyr:

1. Türkmenistanyň Konstitusiýasy;
2. şu kodeks we zähmet hakyndaky beýleki kanunçylyk aktlary;
3. kollektiwleýin şertnamalar, ylalaşyklar, kanunlara laýyklykda kabul edilen beýleki normativ aktlar;
4. zähmet şertnamalary, kontraktlar.

5-nji madda. Zähmet hakyndaky şertnamalarda işgärleriň ýagdaýyny ýaramazlaşdyrýan şertleriň bolmagynyň hakyky dälligi

Eger zähmet hakyndaky şertnamalarda işgärleriň ýagdaýy hakynda Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunlaryndaka garanda ýaramazlaşdyrýan şertler bellenen bolsa, ol hakyky däl diýlip hasap edilýär.

6-njy madda. Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunlarynyň halkara hukugy bilen mynasybeti

Eger Türkmenistanyň gatnaşýan halkara şertnamasynda (ylalaşygynda, konwensiýasynda) Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunlarynda göz önünde tutulandakydan başga hili kadalar bellenen bolsa, onda şol şertnamanyň (ylalaşygyň, konwensiýanyň) kadalary ulanylýar.

II bap

KOLLEKTIWLEÝIN ŞERTNAMA

7-nji madda. Kollektiwleýin şertnama

Kollektiwleýin şertnama-işgärler bilen iş berijiniň arasyndaky zähmet, sosial-ykdysady we kesp-kär (professional) gatnaşyklary düzgünleşdirýän hukuk aktydyr.

Kollektiwleýin şertnamada zähmet we iş haky meseleleri baradaky esasy düzgünler, iş wagty, dynç alyş wagty, zähmete hak tölemek we maddy taýdan höweslendirmek, zähmeti goramak barasyndaky düzgünler, şeýle hem iş beriji bilen işgärler kollektiwiniň özara borçnamalary görkezilmelidir.

8-14-nji maddalar aýryldy

III bap

ZÄHMET ŞERTNAMASY, KONTRAKTY

15-nji madda. Zähmet şertnamasynyň, kontraktynyň mazmuny we oňa gatnaşýan taraplar

Zähmet şertnamasy işgär bilen iş berijiniň arasyndaky ylalaşyk bolup, bu ylalaşyga görä işgär belli bir hünär, kwalifikasiýa ýa-da wezipe boýunça işi ýerine ýetirmegi, munda içerki zähmet tertip-düzgünine boýun egmegi borç edinýär, iş beriji bolsa işgäre iş hakyny tölemegi hem-de zähmet hakyndaky kanunlarda, kollektiwleýin şertnamada we taraplaryň ylalaşygynda göz önünde tutulan zähmet şertlerini üpjün etmegi borç edinýär.

Kontrakt - munuň özi ýazmaça görnüşde belli bir möhlete baglaşylan zähmet şertnamasydyr hem-de onda zähmet hakyndaky kanunlaryň umumy normalaryna garanda ençeme aýratynlyklar görkezilýär.

Kontrakt işgär bilen şu maddada, beýleki kanunçylyk aktlarynda göz önünde tutulan halatlarda we işgäriň hukuk ýagdaýynyň ýaramazlaşanlygy üçin degişli normatiw aktynda anyk iň pes öwez pulunyň bellenmegi şerti bilen baglaşylyp bilner.

Eýeçiligiň we hojalygy ýöretmegiň dürli formalaryna degişli kärhanalar, edaralar, guramalar (olaryň birleşikleri hem-de aýrybaşga podrazdeleniýeleri), öz işini ýuridik tarap döretmän amala aşyrýan telekeçiler, kanun boýunça işgärler bilen zähmet şertnamasyny, kontraktyny baglaşmak we ýatyrmak hukugy berlen graždanlar iş berijiler diýlip hasaplanýar.

Iş beriji bilen zähmet şertnamasyny, kontraktyny baglaşan adamlar işgärler diýlip hasaplanýar.

16-njy madda. Işe kabul edilýän mahalyndaky kepillendirmeler

Işe kabul edilýän mahalynda işgärleriň aýal-erkekligine - jynsyna, milletine, diline, sosial gelip çykyşyna, emläk ýagdaýyna, ýaşayan ýerine, dine garaýşyna, ynam-ygtykatyna, haýsy jemgyýetçilik birleşigine degişlidigine garap, şeýle hem işgärleriň işewürlük sypatlary bilen baglanyşygy bolmadyk beýleki ýagdaýlara baglylykda hukuklarynyň haýsydyr bir göni ýa gytaklaýyn çäklendirilmegine ýa-da olara göni ýa gytaklaýyn artyk hukuk berilmegine ýol berilmeýär.

17-nji madda. Kowum-garyndaşlaryň bir gullukda bile işlemegini çäklendirmek

Biri-birine ýakyn garyndaş bolup durýan adamlaryň ýa-da aýal tarapyndan garyndaş bolan adamlaryň (ata-eneler, är-aýal, doganlar, uýalar, ogullar, gyzlar, şonuň ýaly-da är-aýalyň ata-eneleri, doganlary, uýalary we çagalary) şol bir döwlet kärhanasynda işleýän gullugy olaryň biriniň beýlekisine gös-göni tabyn bolmagy ýa-da onuň kontrolygy astynda bolmagy bilen baglanyşykly bolsa, onda olaryň şol bir döwlet kärhanasynda bir gullukda bile işlemegi gadagan edilýär.

Şu kadadan çykmalar Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenilip bilner.

18-nji madda. Zähmet şertnamasynyň möhleti

Zähmet şertnamalary şu aşakdaky möhletler bilen baglaşylýar:

- 1) näbelli möhlet bilen;
- 2) üç ýyldan köp bolmadyk belli bir möhlet bilen;
- 3) belli bir işi ýerine ýetirmek möhleti bilen.

Möhletli zähmet şertnamasy geljekde ediljek işiň häsiýeti ýa-da şol işi ýerine ýetirmegiň şertleri, ýa-da işgäriň bähbitleri nazara alnyp, zähmet gatnaşyklarynyň näbelli möhlet üçin bellenilip bilinjek halatlarynda, şonuň ýaly-da gös-göni kanunda göz önünde tutulan halatlarda baglaşylýar.

19-njy madda. Möhletli zähmet şertnamasynyň güýjüni uzaltmak

Eger zähmet şertnamasynyň möhleti gutarandan soň (18-nji maddanyň 2-nji we 3-nji punktlary) zähmet gatnaşyklary hakykat ýüzünde dowam edýän bolsa we taraplaryň hiç biri şol gatnaşyklaryň ýatyrylmagyny talap etmedik bolsa, onda şertnamanyň güýji näbelli möhlete çenli uzaldylan diýlip hasap edilýär.

20-nji madda. Zähmet şertnamasyny, kontraktyny baglaşmak

Zähmet şertnamasy, kontrakty ýazmaça gornüşde baglaşylýar. Zähmet şertnamasynyň baglaşylmagy buýruk (emr) bilen resmileşdirilýär. Buýruk (emr) işgäriň gol çekdirilip, oňa mälim edilýär.

Eger işgär hakykatda işe goýberilen bolsa, onda onuň işe kabul edilmeginiň degişli suratda resmileşdirilendigine-resmileşdirilmändigine garamazdan, zähmet şertnamasy baglaşylan hasap edilýär.

Kärhanalaryň (iş berijileriň) ýolbaşçylarynyň özara ylalaşmagy esasynda başga kärhanadan, işe geçiriş tertibinde işe çagyrylan işgär bilen zähmet şertnamasyny baglaşmakdan ýüz dönderilip bilinmez.

20¹-nji madda aýryldy.**21-nji madda. İşe kabul edilende talap edilýän dokumentler**

Işe kabul edilende aşakdaky dokumentler bolmalydyr:

- 1) şahsyýeti tassyklaýan dokument;
- 2) zähmet depderçesi (bar bolsa);
- 3) okuw jaýyny gutaranlygy hakyndaky diplom ýa-da belli bir işi ýerine ýetirmäge hukuk berýän şahadatnama, ýa-da başga bir degişli dokument.

Işe kabul edilende Türkmenistanyň kanunlarynda göz önünde tutulan dokumentlerden başga hili dokumentleri talap etmek gadagandyr.

22-24-nji maddalar aýryldy.**25 - nji madda. Zähmet şertnamasynda, kontraktynda şertleşilmedik işi ýerine ýetirmegi talap etmegiň gadaganlygy**

Kärhananyň administrasiýasynyň (iş berijiniň)^[1] işgärden zähmet şertnamasynda, kontraktynda şertleşilmedik işi ýerine ýetirmegi talap etmäge haky ýokdur.

26-njy madda. Başga işe geçirmek

Hut şol bir kärhanada başga işe geçirmäge, şonuň ýaly-da başga kärhana işe geçirmäge, ýa-da in bolmanynda kärhana bilen birlikde başga ýere geçirmäge işgäriň diňe ýazmaça razylygy bilen ýol berilýär, şu Kodeksiň 27, 28-nji we 139-njy maddalarynda göz önünde tutulan halatlar muňa girmeýär.

Işgäriň hünäriň, kwalifikasiýasynyň ýa-da zähmet şertnamasynda şertleşilen wezipäniň çäklerinde şol bir kärhanada onuň iş ýeriniň başga iş ornuna geçirilmegi, şol bir ýerde beýleki struktura podrazdeleniýesine geçirilmegi, başga mehanizmde ýa-da agregatda işlemegiň tabşyrylmagy onuň başga işe geçirildigi hasap edilmeyär we şunda işgäriň razyçylygy talap edilmeyär. İş berijiniň işgäriň özüniň saglyk ýagdaýyna ters gelýän başga işe geçirmäge haky ýokdur.

Önümçiligi we zähmeti guramakdaky üýtgeşiklikler bilen baglanyşyklylykda şol bir hünärdäki, kwalifikasiýadaky ýa-da wezipedäki iş dowam etdirilen mahalynda zähmetiň düýpli şertleriniň üýtgedilmegine ýol berilýär. Zähmetiň düýpli şertlerini - zähmete hak tölemek sistemalaryny we möçberlerini, ýenillikleri, iş düzgünini üýtgetmek, doly däl iş wagtyny bellemek ýa-da ýatyrmak, razýadlary hem-de wezipeleriň atlaryny üýtgetmek we beýleki zatlar hakynda işgäre bir aýdan giç bolmadyk möhletde mälim edilmelidir.

Eger zähmetiň ozalky düýpli şertlerini saklap bolmaýan bolsa, işgär hem täze şertlerde işini dowam etdirmäge razy bolmasa, onda zähmet şertnamasy şu Kodeksiň 30-njy maddasynyň 6-njy punkty boýunça ýatyrylýar.

27-nji madda. Önümçilik zerurlygy bolan mahalynda başga işe wagtlaýyn geçirmek

Kärhana üçin önümçilik zerurlygy bolan mahalynda, iş berijiniň işgärleri hut şol bir kärhanada ýa-da başga kärhanada, ýöne welin şol ýerdäki kärhanada zähmet şertnamasynda görkezilmedik işe bir aýa çenli möhlet bilen geçirmäge haky bardyr, ýöne şonda zähmete ýerine ýetirilýän iş boýunça hak tölenilmelidir we munuň özi ozalky işindäki ortaça gazançdan az bolmaly däldir. İşgärler başga işe şunuň ýaly wagtlaýyn geçirilende tebigy betbagtçylygyň, önümçilik awariýasynyň önüni almak ýa-da olary ýok etmek üçin, olaryň ýetiren zyýanlaryny haýal etmän ýok etmek üçin, betbagtçylykly halatlaryň, emlägiň ýok bolmagynyň ýa-da zaýalanmagynyň önüni almak üçin we beýleki aýratyn halatlarda, şonuň ýaly-da ýok işgäriň ýerine işlemek üçin geçirilmegine ýol berilýär, ýöne munuň özi kalendar ýylyň dowamynda bir aýdan köp bolmaly däldir.

28-nji madda. Boş durlan mahalynda başga işe wagtlaýyn geçirmek

Boş durlan mahalynda işgärler özleriniň hünäri we kwalifikasiýasy nazarda tutulyp, boş durlan ähli wagtda hut şol bir kärhanada, ýa-da hut şol bir ýerde bolan başga kärhanada bir aýa çenli möhlet bilen başga işe geçirilýär. Boş durulmagy sebäpli az hak tölenilýän işe geçirilen mahalynda iş normalaryny ýerine ýetirýän işgärlere olaryň ozalky işindäki ortaça gazanjy tölenilýär, normalary ýerine ýetirmeýän ýa-da wagt hasaby bilen hak tölenilýän işe geçirilen işgärlere olaryň tarif stawkasy (oklady) boýunça tölenilýär.

29-njy madda. İşgärleriň hünär talap etmeýän işlere geçirilmegini çäklendirmek

İssiz boş durlanda hem-de işde ýok işgäriň ýerine wagtlaýyn işlenilende hünärlil işgärleriň hünär talap etmeýän işlere geçirilmegine ýol berilmeýär.

30-njy madda. Zähmet şertnamasyny ýatyrmak üçin esaslar

Zähmet şertnamasyny ýatyrmak üçin şu aşakdakylar esas bolup biler:

- 1) taraplaryň ylalaşmagy;
- 2) möhletiň tamamlanmagy (18-nji maddanyň 2-nji we 3-nji punktlary), ýöne zähmet gatnaşyklary hakykat ýüzünde dowam edýän taraplaryň hiç biriniňem olaryň ýatyrylmagyny talap etmedik halatlary muňa girmeýär;
- 3) işgäriň harby gulluga çagyrylmagy ýa girmegi;
- 4) zähmet şertnamasynyň işgäriň inisiatiwasy boýunça (31-nji we 32-nji maddalar), administrasiýanyň (iş berijiniň, inisiatiwasy boýunça (33-nji madda) ýa-da profsoýuz organynyň talap etmegine görä (37-nji madda) ýatyrylmagy;
- 5) işgäriň öz razylygy bilen başga kärhana geçirilmegi ýa-da saýlawly wezipä geçmegi;
- 6) işgäriň kärhana bilen bilelikde başga ýere işe geçirilmegini islemeýänligi, şeýle hem zähmetiň düýpli şertleriniň üýtgemegi sebäpli işlemegini dowam etdirmek islemeýänligi;
- 7) suduň işgäri sud edip, oňa azatlykdan mahrum etmek, işleýän yerinden başga ýerde düzediş işlerinde işletmek jeza çäresini ýa-da şol işi dowam etdirmäge mümkinçilik bermeýän başga jeza çäresini bermek hakynda çykarýan höküminiň (işgäre şertli iş kesilen we ol baradaky hökümiň ýerine ýetirilmegi gaýra süýşürilen halatlary muňa girmeýär) kanuny güýje girmegi.

Kärhananyň bir organyň tabynlygyndan başga organyň tabynlygyna berilmegi zähmet şertnamasynyň güýjüni ýatyrmaýar.

Kärhana eýesi çalşan wagtynda, şonuň ýaly-da kärhana üýtgedilip guralanda (biri-birine goşulanda, biri beýlekä birikdirilende, bölünip aýrylanda, üýtgedilende), zähmet gatnaşyklary işgäriň razylygy bilen dowam etdirilýär; şeýle halatlarda zähmet şertnamasyny iş berijiniň inisiatiwasy boýunça kanunlara laýyklykda ýatyrmak bolar.

31-nji madda. Näbelli möhlete baglaşylan zähmet şertnamasyny işgäriň inisiatiwasy boýunça ýatyrmak

Işgäriň näbelli möhlete baglaşylan zähmet şertnamasyny ýatyrmaga haky bardyr, munuň üçin ol bir aý önünden iş berijini bu barada hat üsti bilen habarly etmelidir.

Eger işgäriň öz islegi boýunça işden çykmak hakyndaky arza ýazmagyna onuň işi mundan beýläk dowam etdirip bilmejekdigi sebäp bolan bolsa (okuw jaýyna kabul edilmegi, pensiýa gitmegi, zähmeti goramak hakyndaky kanunlaryň gödek bozulmagy we başga halatlar), onda iş beriji zähmet şertnamasyny şol işgäriň haýyş eden möhletinde ýatyrýar.

Şol möhlet geçenden soň işgäriň işlemezlige haky bardyr, iş beriji bolsa oňa zähmet depderçesini bermäge hem-de onuň bilen hasaplaşyk geçirmäge borçludyr.

Işgär bilen iş berijiniň ylalaşmagy esasynda zähmet şertnamasy şu maddanyň birinji böleginde görkezilen möhlet gutarmanka hem ýatyrylyp bilner.

Şu maddanyň birinji böleginde görkezilen möhlet gutarmanka, işgäriň öz beren arzasyny islendik wagt yzyna almaga ýa-da öňki ýazan arzasyny ýatyrýan täze arza bermäge haky bardyr.

Eger işgär arza beren gününden beýläk şu maddanyň birinji böleginde görkezilen möhlet gutarandan soň hakykatda işden boşadylmadyk bolsa hem-de ol zähmet şertnamasyny ýatyrmak isleýändigini tassyklamadyk bolsa, onda onuň işden çykarylmagyna ýol berilmeýär.

32-nji madda. Möhletli zähmet şertnamasyny işgäriň inisiatiwasy boýunça ýatyrmak

Möhletli zähmet şertnamasy (18-nji maddanyň 2-nji we 3-nji punktlary) işgär şertnama boýunça işi ýerine ýetirmäge päsgel berýän kesele ýa-da inwalidlige sezewar bolan mahalynda, zähmet hakyndaky kanunlar, kollektiwleýin şertnama ýa-da zähmet şertnamasyny iş beriji tarapyndan bozulan mahalynda, işgäriň talap etmegi boýunça we esasly beýleki sebäpler boýunça möhletinden öň ýatyrylmaga degişlidir.

33-nji madda. Zähmet şertnamasyny iş berijiniň inisiatiwasy boýunça ýatyrmak

Näbelli möhlet bilen baglaşylan zähmet şertnamasy, şonuň ýaly-da möhletli zähmet şertnamasy öz güýjüniň möhleti gutarmanka, iş beriji tarapyndan diňe şu aşakdaky halatlarda ýatyrylyp bilner:

1) kärhana ýatyrylan mahalynda, işgärleriň sany ýa-da şaty kemeldilen mahalynda;

2) şol işi dowam etdirmäge päsgel berýän kwalifikasiýasy ýa-da jan saglygy sebäpli, eýeleýän wezipesine ýa-da ýerine ýetirýän işine işgäriň laýyk gelmeýänligi ýüze çykan mahalynda;

3) zähmet şertnamasynda ýa-da içerki zähmet düzgün-tertup kadalarynda öz üstüne ýüklenilen borçlary işgär esassyz sebäplere görä birsyhly ýerine ýetirmän gelýän mahalynda, ýöne eger şol işgär barada ozal düzgün-nyzam ýa-da jemgyýetçilik temmi beriş çäreleri ulanylan bolsa;

4) esassyz sebäplere görä progul edilen mahalynda (şol sanda iş gününüň dowamynda üç sagatdan köp wagtlap işde bolunmadyk mahalynda);

5) eger belli bir kesel sebäpli iş ýerini (wezipesini) saklamagyň has uzak möhleti kanunlarda bellenişmedik bolsa, onda göwrelilik we çaga dogurmak baradaky rugsady hasaplamanyňda, işe wagtlaýyn ýarawsyzlyk netijesinde bassyr dört aýdan köp wagtlap işe gelinmedik mahalynda. Zähmetde şikes ýetenligi sebäpli ýa-da professional kesel sebäpli işe ýarawlylygyny ýitiren işgärleriň işe ýarawlylygy dikeldilýänçä ýa-da inwalidlik bellenişýänçä, olaryň iş ýeri (wezipesi) saklanylýar;

6) ozal şol işi ýerine ýetiren işgär işine dikeldiljek bolan mahalynda;

7) serhoş ýagdaýda, neşeli ýa-da zäherli serişdeleri ulanmagyň göçgünli täsiri ýagdaýynda işde peýda bolan mahalynda;

8) işleýän ýerinde emlägi ogurlap, munuň özi suduň kanuny güýje giren hökümi bilen ýa-da administratiw temmi bermek ýa bolmasa jemgyýetçilik täsir ediş çärelerini ulanmak özüniň kompetensiýasyna girýän organyň karary bilen takyklanylýan mahalynda.

Eger işgäri öz razylygy bilen başga işe geçirmek mümkin bolmasa, onda şu maddanyň 1, 2-nji we 6-njy punktlarynda görkezilen esaslar boýunça ony işden çykarmaga ýol berilýär.

İşe wagtlaýyn ýarawsyzlyk döwründe (şu maddanyň 5-nji punkty boýunça işden çykarmak halatlary muňa girmeyär) we işgär rugsatda bolýan döwründe, işgäri iş berijiniň inisiatiwasy boýunça işden çykarmaga ýol berilmeýär, ýöne kärhananyň doly ýatyrylan halatlary muňa girmeyär.

34-nji madda. İşgärleriň käbir kategoriýalarynyň zähmet

şertnamasyny ýatyrmak üçin goşmaça esaslar

Işgärleriň käbir kategoriýalarynyň zähmet şertnamasy şu Kodeksiň 30, 32-nji we 33-nji maddalarynda göz önünde tutulan esaslardan başga-da, şu aşakdaky halatlarda ýatyrylyp bilner:

1) kärhananyň (filialyň, wekilhananyň, bölümiň we aýrybaşga beýleki podrazdeleniýäniň) ýolbaşçysy, onuň orunbasarlary we ustawlara laýyklykda düzgün-nyzam jogapkärçiligini çekýän işgärler zähmet borçlaryny bir gezek gödek bozan mahalynda;

2) pul gymmatlyklaryna ýa-da haryt gymmatlyklaryna gös-göni hyzmat edýän işgär günäli hereketleri eden mahalynda, eger bu hereketler iş beriji tarapyndan oňa bildirilýän ynamy ýitirmek üçin esas bolýan bolsa;

3) terbiýeçilik funksiýalaryny ýerine ýetirýän işgär moral taýdan şol işi dowam etdirmek bilen bir ýere sygyşmaýan etmiş eden mahalynda;

4) suduň karary boýunça işgär kesel bejeriş-zähmet profilaktorisine iberilýän mahalynda.

Türkmenistanyň kanunlarynda işe kabul etmek barada bellenen kadalar bozulan mahalynda we beýleki halatlarda işgärleriň käbir kategoriýalarynyň zähmet şertnamasyny ýatyrmak üçin beýleki goşmaça esaslar hem bellenenilip bilner.

Şu maddanyň birinji böleginiň 1, 2-nji we 3-nji punktlarynda görkezilen esaslar boýunça zähmet şertnamasy 33-nji maddanyň üçünji böleginiň kadalary berjaý edilip ýatyrylýar. 2-nji we 3-nji punktlarda görkezilen esaslar boýunça bolsa şu Kodeksiň 35-nji maddasynyň kadalaryny hem berjaý etmek bilen ýatyrylýar.

35-nji madda. İş berijiniň inisiatiwasy boýunça degişli saýlawly profsoýuz organynyň razyçylygy bilen zähmet şertnamasyny ýatyrmak

Şu Kodeksiň 33-nji maddasynyň 1 (kärhananyň ýatyrylýan halatlaryndan başga halatlar), 2, 3, 4, 5-nji we 7-nji punktlarynda göz önünde tutulan esaslar boýunça zähmet şertnamasy degişli saýlawly profsoýuz organynyň razyçylygy bilen ýatyrylyp bilner.

Şu aşakdaky halatlarda iş berijiniň inisiatiwasy boýunça zähmet şertnamasyny ýatyrmak üçin degişli saýlawly profsoýuz organynyň razyçylygy talap edilmeýär:

şu maddanyň birinji böleginde göz önünde tutulmadyk esaslar boýunça işden çykarylanda;

degişli saýlawly profsoýuz organy ýok kärhanadan işden çykarylanda;

döwlet häkimiýetiniň we dolandyryşynyň organlary tarapyndan, şonuň ýaly-da jemgyýetçilik guramalary we graždanlaryň beýleki birleşikleri tarapyndan wezipä

saýlanylýan, tassyklanylýan ýa-da belleniýän ýolbaşçy işgärler, kärhanalaryň (onuň filiallarynyň, wekilhanalarynyň, bölümleriniň we aýrybaşga beýleki podrazdeleniýeleriniň) ýolbaşçylary, olaryň orunbasarlary işden çykarylýanda.

Degişli saýlawly profsoýuz organy kärhananyň ýolbaşçysynyň ýazmaça haýyşyny alan gününden beýläk on gün möhlet içinde özüniň gelen karary hakynda ýazmaça formada iş berijä habar berýär.

Iş berijiniň degişli saýlawly profsoýuz organynyň razyçylygyny alan gününden beýläk bir aýdan gijä goýman, zähmet şertnamasyny ýatarmaga, şu Kodeksiň 33-nji maddasynyň 3, 4, 7-nji punktlarynda görkezilen esaslar boýunça işden çykarylýan mahalynda bolsa edilen etmişiň ýüze çykarylan gününden beýläk bir aýyň dowamynda zähmet şertnamasyny ýatarmaga hukugy bardyr.

36-njy madda aýryldy.

37-nji madda. Zähmet şertnamasyny profsoýuz organynyň talap etmegi boýunça ýatarmak

Eger ýolbaşçy işgär zähmet hakyndaky kanunlary bozýan bolsa, kollektiwleýin şertnama baradaky borçnamalary ýerine ýetirmeyän bolsa, onda profsoýuz organynyň (etrap profsoýuz organyndan pes bolmadyk profsoýuz organynyň) talap etmegi boýunça iş beriji şol ýolbaşçy işgär bilen zähmet şertnamasyny ýatarmaga ýa-da ony eýeleýän wezipesinden boşatmaga borçludyr. Zähmetkeşler kollektiw tarapyndan wezipä saýlanylan ýolbaşçy işgär degişli zähmetkeşler kollektiwiniň umumy ýygnaşynyň (konferensiýasynyň) karary esasynda profsoýuz organynyň (etrap profsoýuz organyndan pes bolmadyk profsoýuz organynyň) talap etmegi boýunça wezipesinden boşadylýar.

38-nji madda. İşden çetleşdirmek

Işgäriň işden (wezipesinden) çetleşdirilip, oňa iş hakynyň tölenilmeginiň togtadylmagyna diňe ygtyýarly edilen organlaryň teklibi boýunça Türkmenistanyň kanunlarynda göz önünde tutulan halatlarda ýol berilýär.

Iş beriji işe serhoş ýagdaýda, neşeli ýa-da zäherli serişdeleri ulanmagyň göçgünli täsiri ýagdaýynda işe gelen işgäri şol gün işe goýbermeýär.

39-njy madda. İşgärleriň sany ýa-da şaty kemeldilen mahalynda işgäri işde galdyrmaga bolan artyk hukuk

Işgärleriň sany ýa-da şaty kemeldilen mahalynda, zähmet öndürijiligi we kwalifikasiýasy has ýokary bolan işgärlere işde galmak barada artyk hukuk berilýär.

Zähmet öndürijiligi we kwalifikasiýasy deň bolan mahalynda, işde galdyrmak barada şu aşakdakylar ileri tutulýar:

- 1) eklemeginde iki we şondan köp adam bolan maşgalaly adamlar;
- 2) maşgalasynda özbaşdak gazanç edýän başga işgär bolmadyk adamlar;
- 3) şol kärhanada üznüksiz iş stažy has köp bolan işgärler;
- 4) şol kärhanada zähmet bilen baglanyşykly synasyna şikes ýeten ýa-da kesp-kärinden kesel tapynan işgärler;
- 5) önümçilikden aýrylman okuw jaýlarynda okaýan işgärler;
- 6) uruş inwalidleri, olar bilen deňleşdirilen adamlar hem-de Watany goranda wepat bolan ýa-da nam-nyşansyz ýiten harby gullukçylaryň we partizanlaryň maşgala agzalary;
- 7) oýlap tapyjylar;
- 8) harby gullukdan zapasa ýa-da otstawka çykan möhletli gullukdan daşary gullukdaky harby gullukçylardan, praporşiklerden, miçmanlardan ýa ofiser sostawyna degişli adamlardan bolan işgärler - eger olar hakyky harby gullukdan boşanlaryndan soň ilkinji gezek şol işe giren bolsalar;
- 9) Çernobyl heläkçiliginiň netijeleriniň şöhlelik mukdarynyň döreden ýagdaýy bilen baglanyşykly şöhle keseline we beýleki kesellere ýolugan ýa-da şol keselleri başdan geçiren adamlar, inwalidligi Çernobyl heläkçiligi bilen baglanyşyklydygy anyklanan inwalidler. 1986 - 1990-njy ýyllarda heläkçilik zonasyna Çernobyl heläkçiliginiň netijelerini ýok etmäge gatnaşanlar hem-de şolar bilen deňleşdirilen beýleki adamlar;
- 10) pensiýa ýaşyna ýetip barýan (pensiýa çykмага iki ýyl galan) adamlar.

40-njy madda. İşden çykylanda berilýän posobiýe

Şu Kodeksiň 30-njy maddasynyň 3-nji we 6-njy punktlarynda hem-de 33-nji maddasynyň 2-nji we 6-njy punktlarynda görkezilen esaslar boýunça ýa-da zähmet hakyndaky kanunlary, kollektiwleýin şertnamany ýa-da zähmet şertnamasyny (32-nji madda) iş berijiniň bozmagy sebäpli zähmet şertnamasy ýatyrylan mahalynda, işden çykylanda işgärlere olaryň azyndan iki hepdelik ortaça gazanjy möçberinde posobiýe tölenilýär. İşden çykylanda berilýän posobiýe Türkmenistanyň kanunlarynda göz önünde tutulan halatlarda hem tölenýär.

Käri utgaşykly alyp barýanlar işden çykanda olara posobiýe tölenilmeýär.

41-nji madda. Zähmet şertnamasyny ýatyrmagy resmileşdirmek

Zähmet şertnamasynyň ýatyrylmagy iş berijiniň buýrugy (emri) bilen resmileşdirilýär. Buýrukda (emrde) we zähmet depderçesinde zähmet şertnamasyny ýatarmagyň esaslary ulanylyp gelýän kanunlara takyk laýyklykda we kanunyň degişli maddasyna (punktuna) salgylanmak bilen görkezilmelidir.

Zähmet şertnamasy işgäriň keselliligi, inwalidligi, ýaşy boýunça pensiýa gitmegi bilen, okuw jaýyna ýa-da aspirantura kabul edilmegi bilen baglanyşyklylykda we kanunlarda belli bir ýeňillikleri we artyk hukuklary bermek bilen baglanyşykly bolan beýleki sebäplere görä işgäriň inisiatiwasy boýunça ýatyrylan mahalynda, iş berijiniň zähmet şertnamasyny ýatarmak hakyndaky buýrugynda (emrinde) we işgäriň zähmet depderçesinde şol sebäpler görkezilýär.

42-nji madda. Zähmet depderçesi.

Zähmet depderçesi işgäriň zähmet işi hakyndaky esasy dokumentdir.

Zähmet depderçeleri kärhanada baş günden köp işleýän ähli işgärler üçin ýöredilýär.

Zähmet depderçesine iş hakyndaky maglumatlar girizilýär.

Temmler zähmet depderçesine ýazylmaýar. Zähmet depderçesi zähmet şertnamasy, kontrakty ýatyrylan güni işgäriň eline berilýär.

43-nji madda. İş we iş haky hakyndaky dokumentleri bermek

Iş beriji işgäriň, şol sanda ozalky işgäriň haýyş etmegine görä, onuň käri, kwalifikasiýasy, wezipesi, işlän wagty we iş hakynyň möçberi görkezilen sprawkany, şonuň ýaly-da iş hakynda kanunlarda göz önünde tutulan beýleki dokumentleri baş günden gaýra goýman bermäge borçludyr.

III — A bap

GRAŽDANLARY IŞ BILEN ÜPJÜN ETMEK WE OLARYŇ ZÄHMET BARADAKY HUKUGYNY DURMUŞA GEÇIRMEGIŇ KEPILLENDIRMELERI

43¹ -nji madda. Graždanlaryň zähmet baradaky hukugyny durmuşa geçirmegiň kepillendirilmeleri

Türkmenistanyň territoriýasynda hemişelik ýaşayan graždanlara şu aşakdakylar kepillendirilýär:

käri saýlap almak, şol sanda zähmet düzgüni (režimi) dürli bolan işi saýlap almak erkinligi;

özüne ýararly işi saýlap almakda we işe ýerleşmekde iş bilen üpjün etmek baradaky döwlet gullugy tarapyndan mugt ýardam berilmegi;

kärhanalaryň önünden beren zaýawkalaryna laýyklykda olaryň okuw jaýlaryny tamamlanlara ýararly iş bermekleri;

täze käriň (hünäriň) mugt öwredilmegi, iş bilen üpjün ediş gullugynyň sistemasynda ýa-da onuň başga okuw jaýlaryna stipendiýa tölemek şerti bilen ibermegi boýunça hünäriň ýokarlandyrylmagy;

iş bilen üpjün ediş gullugynyň teklibine görä, başga ýere işe iberilmegi sebäpli edilen maddy harajatlaryň kanunlara laýyklykda tölenmegi;

graždanlaryň ýaşyny ýa-da beýleki aýratynlyklaryny nazara almak esasynda guralýan we hak tölenýän jemgyýetçilik işlerine gatnaşmak üçin möhletli şertnamalary, kontraktlary baglaşmak mümkinçiligi;

graždanlaryň esassyz ýerden işden boşadylmagynyň hukuk taýdan goralmagy.

Graždanlary iş bilen üpjün etmegiň hukuk, ykdysady we guramaçylyk şertleri we olaryň zähmet baradaky hukugynyň amala aşyrylmagynyň kepillendirmeleri kanun arkaly kesgitlenýär.

43² -nji madda. Işgärleri işden boşatmagyň tertibi

Işgärleriň geljekde işden boşadylmagy hakynda olara azyndan iki aý ön hut gol çekdirilip duýdurylýar.

Işgärleriň sanynyň ýa-da ştatynyň kemeldilmegi bilen baglanyşyklylykda işgärler işden boşadyljak bolanda işde galmak barada kanunlarda göz önünde tutulan artyk hukuk nazara alynýar.

Administrasiýa işgärleriň sanynyň ýa-da ştatynyň kemeldilmegi bilen baglanyşyklylykda işden boşadylmagy hakynda duýdurmak bilen bir wagtyň özünde hut şol kärhanada bu işgäre başga işi hödürleýär. Degişli käri ýa-da hünäri boýunça iş bolmadyk mahalynda, şonuň ýaly-da işgär hut şol kärhanada başga işe geçmekden ýüz dönderen halatynda, işgär öz islegine görä, ýardam bermek haýyşy bilen işe ýerleşdiriş organyna ýüz tutýar ýa-da işe özbaşdak ýerleşýär. Şonuň bilen bir wagtyň özünde administrasiýa işgäriň geljekde işden boşadylmagy dogrusynda işe ýerleşdiriş organyna habar berip, şonda işgäriň kärini, hünäri, kwalifikasiýasyny we onuň zähmetine hak tölenilişiniň möçberini görkezýär.

Işe ýerleşdiriş organy işgäriň käri, hünäri, kwalifikasiýasy boýunça ol ýa-da beýleki ýerde oňa iş hödürleýär, şonuň ýaly iş ýok mahalynda bolsa işgäriň individual isleglerini we jemgyýetçilik isleglerini nazara alyp, başga bir işi saýlap

alýar. Zerur bolan mahalynda işgär özüniň razyçylygy bilen täze käri (hünäri) öwrenmek üçin okuwa iberilip bilner, soňra bolsa oňa iş berler.

43³-nji madda. İşden boşadylýan işgärler üçin ýeňillikler we kompensasiýa

Işgärleriň sanyny ýa-da ştatyny kemeltmek baradaky çäreleriň durmuşa geçirilmegi bilen baglanyşyklylykda zähmet şertnamasy ýatyrylan mahalynda kärhanalarda işden boşadylýan işgärlere:

- 1) işden çykylmagy üçin ortaça aýlyk gazanjy möçberinde posobiýe tölenilýär;
- 2) işe ýerleşjek bolýan döwründe onuň ortaça iş haky tölenilýär, ýöne iş haky tölenilýän wagt işden çykylanda berlen posobiýäni hem göz önünde tutup, işden çykylan günden beýläk iki aýdan köp bolmaly däldir;
- 3) eger işgär işe ýerleşdiriş organyna öz wagtynda (işden çykandan soň iki hepde möhlet içinde) ýüz tutan bolsa we şonda ol işe ýerleşdirilmedik bolsa, onda kadadan çykma tertibinde işe ýerleşýän döwründe hem-de işden çykylan günden beýläk üç aýyň dowamynda işe ýerleşdiriş organynyň karary boýunça oňa ortaça iş haky tölenilýär.

Işden çykylanda tölenilýän aýlyk posobiýe we tölenilýän ortaça gazanç işgäriň ozalky işleýän ýerinde tölenilýär.

Işden çykylandan soň işdäki arakesme üç aýdan geçmese, onda ýokarda görkezilen işgärleriň üznüksiz zähmet stažy saklanyp galýar.

Kärhanalar üýtgedilip guralan we ýatyrylan mahalynda işgärleriň işe ýerleşýän döwründe, ýöne welin üç aýdan köp bolmadyk döwürde işden çykylandaky aýlyk posobiýe göz önünde tutulyp, olara ortaça iş haky tölenilýär we olaryň üznüksiz iş stažy saklanyp galýar.

Işden boşadylýan işgärlere kanunlara laýyklykda başga ýeňillikler we kompensasiýa hem berilýär.

IV bap IŞ WAGTY

44-nji madda. İş wagtynyň dowamlylygyny normalaşdyrmak

Işgärleriň iş wagtynyň dowamlylygyny iş beriji şu Kodeksde we kollektiwleýin şertnamada bellenen çäklendirmeleri nazarda tutmak arkaly normalaşdyrýar.

45-nji madda. İş wagtynyň kadaly dowamlylygy

Kärhanalarda işgärleriň iş wagtynyň kadaly dowamlylygy hepdede 40 sagatdan artyk bolmaly däldir.

46-njy madda. İş wagtynyň gysgaldylan dowamlylygy

İş wagtynyň gysgaldylan dowamlylygy aşakdaky ýaly bellenilýär:

1) 16 ýaşdan 18 ýaşa çenli bolan işgärler üçin - hepdede 36 sagat, 15 ýaşdan 16 ýaşa çenli bolan adamlar (kanikul döwründe işleýän 14 ýaşdan 15 ýaşa çenli bolan okuwçylar - 179-njy madda) üçin bolsa - hepdede 24 sagat.

Okuw ýylynyň dowamynda okuwdan boş wagtlyry işleýän okuwçylaryň iş wagtynyň dowamlylygy degişli ýaşdaky adamlar üçin şu punktuň birinji abzasynda göz önünde tutulan iş wagtynyň in ýokary dowamlylygynyň ýarysyndan geçmeli däldir;

2) zähmet şertleri zyýanly bolan işlerde işleýän işgärler üçin - hepdede 36 sagatdan köp bolmaly däl.

Zähmet şertleri zyýanly bolup, iş wagtynyň gysgaldylan dowamlylygyna hukuk berýän işi bolan önümçilikleriň, sehleriň, kärleriň we wezipeleriň spisogy Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanýar.

Kanunlarda işgärleriň aýry-aýry kategoriýalary (oba ýerlerinde işleýän mugallymlar, wraçlar, aýallar we beýlekiler) üçin iş wagtynyň gysgaldylan dowamlylygy bellenilýär.

47-nji madda. Baş günlük iş hepdesi we gündelik işiň dowamlylygy

İşgärler üçin iki dynç alyş günli baş günlük iş hepdesi bellenilýär. Baş günlük iş hepdesi mahalynda gündelik işiň (smenanyň) dowamlylygy iş hepdesiniň bellenen dowamlylygyny (45-nji we 46-njy maddalar) berjaý etmek esasynda, kärhananyň profsoýuz komiteti bilen ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen ylalaşylyp, iş beriji tarapyndan tassyklanylýan içerki zähmet düzgün-tertiple kadalary bilen ýa-da smena üçin düzülen grafikler bilen kesgitlenilýär.

Baş günlük iş hepdesi işiň spesifikasiýasy, zähmetkeşler kollektiwiniň pikiri nazara alnyp we ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli organlary bilen ylalaşylyp, iş beriji tarapyndan profsoýuz komiteti bilen ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen bilelikde bellenilýär.

48-nji madda. Alty günlük iş hepdesi we gündelik işiň dowamlylygy

Önümçiligiň häsiýeti we iş şertleri boýunça baş günlük iş hepdesini girizmegiň maksada laýyk däl ýerlerindäki kärhanalarda bir dynç alyş günli alty günlük iş

hepdesi bellenilýär. Alty günlük iş hepdesi mahalynda gündelik işiň dowamlylygy hepdelik norma 40 sagat bolanda 7 sagatdan, hepdelik norma 36 sagat bolanda 6 sagatdan we hepdelik norma 24 sagat bolanda 4 sagatdan köp bolup bilmez.

Alty günlük iş hepdesi işiň spesifikasiýasy, zähmetkeşler kollektiwiniň pikiri nazara alnyp we ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli organlary bilen ylalaşylyp, iş beriji tarapyndan profsoýuz komiteti bilen ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen bilelikde bellenilýär.

49-njy madda. Baýramçylyk, hatyra we dynç alyş günleriniň öň ýanyndaky günde işiň dowamlylygy

Baýramçylyk we hatyra günleriniň (66-njy madda) öň ýanyndaky günde, şu Kodeksiň 46-njy maddasynda görkezilen işgärlerden beýleki işgärleriň işiniň dowamlylygy başgünlük iş hepdesinde-de, altygünlük iş hepdesinde-de bir sagat gysgaldylýar.

Dynç alyş günleriniň öň ýanyndaky günde alty günlük iş hepdesi mahalynda gündelik işiň dowamlylygy 5 sagatdan köp bolup bilmez.

50-nji madda. Gijeki işiň dowamlylygy

Gijelerine işlenilen mahalynda işiň (smenanyň) bellenilen dowamlylygy bir sagat gysgaldylýar. Bu kada özleriniň iş wagtyny gysgaltmak eýýäm göz önünde tutulan işgärlere degişli däldir (46-njy maddanyň birinji böleginiň 2-nji punkty we şol maddanyň ikinji bölegi).

Gijeki işiň dowamlylygy önümçiligiň şertlerine görä zerur bolan halatlarda, hususan-da üznüksiz önümçiliklerde, şonuň ýaly-da bir dynç alyş günüli alty günlük iş hepdesi mahalyndaky smenaly işlerde gündizki iş bilen deňleşdirilýär.

Sagat 22-den 6-a çenli bolan wagt gije hasap edilýär.

51-nji madda. Normalaşdyrylmadyk iş günü

Kärhanalarda normalaşdyrylmadyk iş günü diňe Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanylýan sanawda görkezilen işgärler üçin ulanylyp bilner.

52-nji madda. Doly däl iş wagty

Işgär bilen iş berijiniň arasynda ylalaşmak esasynda işe kabul edilen mahalynda hem, şondan soň hem doly däl iş günü ýa-da doly däl iş hepdesi bellenilip bilner.

Göwreli aýalyň, on dört ýaşyna ýetmedik çagasy (on alty ýaşyna ýetmedik inwalid çagasy) bar aýalyň, şol sanda özüniň howandarlygynda çagasy bar aýalyň ýa-da medisina zaklýuçeniýesine laýyklykda maşgalanyň keselli agzasyny idedýän adamyň haýyşy boýunça iş beriji olar üçin doly däl iş gününü ýa-da doly däl iş hepdesini bellemäge borçludyr.

Doly däl iş wagty şertlerinde işlenilmegi işgär üçin her ýylky rugsadyň dowamlylygy, iş stažynyň hasaplanylmagy barada we beýleki zähmet hukuklary barada hiç hili çäklendirmelere getirip bilmez.

53-nji madda. İş wagtyňy jemläp hasaba almak

Üznüksiz işleýän kärhanalarda, şonuň ýaly-da aýry-aýry önümçiliklerde, sehlerde, uçastoklarda, bölümlerde we önümçiligiň (işniň) şertlerine görä işgärleriň deňişli kategoriýasy üçin bellenen iş wagtyňyň gündelik we hepdelik dowamlylygyny berjaý edip bolmaýan ýerlerde işleriň käbir görnüşlerinde hasaba alynýan döwrüň içindeki iş wagtyňyň dowamlylygy iş sagatlarynyň kadaly sanyndan geçmez ýaly (45-nji we 46-njy maddalar), kärhananyň profsoýuz komiteti bilen ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen ylalaşylyp, iş wagtyňy jemläp hasaba almak düzgüniniň girizilmegine ýol berilýär.

54-nji madda. İş gününü böleklere bölmek

Zähmetiň aýratyn häsiýetiniň bolmagy sebäpli, zerur bolan ýerlerdäki işlerde gündelik işni umumy dowamlylygy iş gününüň bellenen dowamlylygyndan artyk bolmazlyk şerti bilen iş günü böleklere bölünip bilner.

İş gününü böleklere bölmegiň tertibi zähmetkeşler kollektiwini bilen bilelikde iş beriji tarapyndan kesgitlenilýär.

55-nji madda. Gündelik işniň başlanýan we gutarýan wagty

Kärhanalarda gündelik işni (smenanyň) başlanýan we gutarýan wagty, kanunlara laýyklykda, içerki zähmet düzgün-tertip kadalary we smena baradaky grafikler arkaly bellenilýär.

56-njy madda. Smenaly iş

Smenaly işde işgärleriň her bir topary iş wagtyňyň bellenen dowamlylygynyň içinde iş etmelidir.

Işgärler smenalar boýunça deňme-deň gezekleşip işleýärler. Bir smenadan beýleki smena geçilende, işiň spesifikasiýasy we zähmetkeşler kollektiwiniň pikiri nazara alnyp, profsoýuz komiteti ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen ylalaşylyp, iş beriji tarapyndan tassyklanylýan smena grafikleri bilen bellenilen tertipde geçilýär. Smena baradaky grafikler güýje girizilmezinden azyndan bir aý öň işgärleriň dykgatyna ýetirilýär.

Işgäri bassyr iki smenanyň dowamynda işe bellemek gadagan edilýär. Smenalaryň arasyndaky arakesmeler azyndan on iki sagat bolmadydyr.

57-nji madda. İş wagtyndan daşary işleri çäklendirmek

Iş wagtyndan daşary işlere, kada hökmünde ýol berilmeýär. İş wagtynyň bellenilen dowamlylygyndan (47, 48-nji we 52-iji maddalar) daşarky işler iş wagtyndan daşary işler diýlip hasap edilýär.

Iş beriji iş wagtyndan daşary işleri diňe kanunlarda göz önünde tutulan aýratyn halatlarda ulanyp biler.

Iş wagtyndan daşary işler diňe kärhananyň profsoýuz komitetiniň ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organyň ygtyýar bermegi bilen geçirilip bilner.

Şu aşakdakylar iş wagtyndan daşary işlere goýberilmeýär:

- 1) göwreli aýallar we üç ýaşa ýetmedik çagalary bar aýallar;
- 2) on sekiz ýaşa ýetmedik işgärler;
- 3) umumy bilim berýän mekdeplerde önümçilikden aýrylman okaýan işgärler okuw günlerinde;
- 4) kanunlara laýyklykda işgärleriň beýleki kategoriýalary.

Üç ýaşdan on dört ýaşa çenli çagalary (on altýaş ýetmedik inwalid-çagalary) bar aýallar we inwalidler iş wagtyndan daşary işlere diňe olaryň razyçylygy bilen çekilip bilner, şunda inwalidler medisina rekomendasiýalary arkaly işlemek gadagan edilmedik işlere çekilip bilner.

57¹-nji madda. İşgärleriň razylygyny alman, iş wagtyndan daşary işletmäge ýol berilýän aýratyn halatlar

Işgäriň razylygyny alman, iş wagtyndan daşary işletmäge diňe aşakdaky aýratyn halatlarda ýol berilýär:

- 1) jemgyýetçilik ýa-da tebigy betbagtçylygyň, önümçilik awariýasynyň önüni almak we olaryň getiren netijelerini haýal etmän düzetmek, betbagtçylykly hadysalaryň önüni almak, saglygy saklaýyş edaralarynyň işgärleri tarapyndan örän gyssagly medisina kömeginiň berilmegi üçin iş geçirilende;

2) suw üpjünçiliginiň, gaz üpjünçiliginiň, ýyladyşyň, yşyklandyryşyň, kanalizasiýanyň, transportyň, aragatnaşygyň dogry işlemegini bozýan tötänleýin ýa-da garaşylmadyk ýagdaýlary düzetmek üçin jemgyýetçilik zerurýetli işler geçirilende.

58-nji madda. Iş wagtyndan daşary ýerine ýetirilýän işleriň aňryçäk dowamlylygy

Iş wagtyndan daşary edilýän işler her işgär üçin bassyr iki günüň dowamynda dört sagatdan we ýylda 120 sagatdan artyk bolmaly däldir.

Iş beriji her bir işgäriň iş wagtyndan daşary ýerine ýetiren işiniň takyk hasabyny ýöretmäge borçludyr.

V bap DYNÇ ALYŞ WAGTY

59-njy madda. Dynç almak we nahar edinmek üçin arakesme

Dynç almak we nahar edinmek üçin işgärlere dowamlylygy iki sagatdan köp bolmadyk arakesme berilýär. Arakesme iş wagtyna girizilmeyär.

Dynç almak we nahar edinmek üçin arakesme, kada hökmünde, iş başlanandan soň her dört sagatdan berilmelidir. Arakesmäniň başlanýan we gutarýan wagty içerki zähmet düzgün-tertup kadalary arkaly kesgitlenilýär.

Işgärler arakesmäni özleriniň makul bilşine görä peýdalanýarlar. Olar şol wagtyň içinde iş ýerinden gidip bilerler.

Önümçiligiň şertlerine görä arakesme belläp bolmaýan işlerde nahar edinmek üçin işgäre iş wagtynyň dowamynda mümkinçilik berilmelidir. Şunuň ýaly işleriň sanawy, nahar edinmegiň tertibi we nahar ediniljek ýer kärhananyň profsoýuz komiteti bilen ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen ylalaşylyp, administrasiýa tarapyndan bellenilýär.

59¹-njy madda. Ýylyň yssy döwründe arakesme etmek ýa-da işi ýatyrmak we şolar bilen baglanyşyklykda işgäri başga işe geçirmek

Ýylyň yssy döwründe açyk howada ýa-da ýapyk otaglarda işlenilende, eger şolardaky mikroklimat şertleri Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan tassyklanýan sanitariýa normalaryna laýyk gelmeýän bolsa, işgärlere arakesmeler berilýär ýa-da işiň arasy kesilip bilner (iş ýatyrylyp bilner).

Ýylyň yssy döwründe howanyň temperaturasynyň gaty ýokary galmagy sebäpli işlemek bes edilende, iş berijiniň işgäri zähmet şertleri has amatly bolan başga işe geçirmäge haky bardyr.

60-njy madda. Baş günlük we alty günlük iş hepdesi mahalyndaky dynç alyş günleri

Baş günlük iş hepdesi mahalynda işgärlere hepdede iki dynç alyş günü berilýär, alty günlük iş hepdesi mahalynda bolsa bir dynç alyş günü berilýär.

Umumy dynç alyş günü ýekşenbedir. Baş günlük iş hepdesi mahalynda ikinji dynç alyş günü kanunlar tarapyndan kesgitlenilmedik bolsa, şol dynç alyş günü kärhananyň iş grafigi arkaly bellenilýär we ol kada hökmünde, umumy dynç alyş günü bilen bassyr berilýär.

61-nji madda. Dyngysyz işleýän kärhanalarda dynç alyş günleri

Önümçilik-tehniki şertlere görä işi duruzmak ýa-da ilata üznüksiz hyzmat etmek zerurlygy sebäpli işi duruzmak mümkin bolmadyk kärhanalarda, şonuň ýaly-da üznüksiz önümçilikli beýleki kärhanalarda dynç alyş günleri smena baradaky grafik boýunça hepdäniň dürli günlerinde işgärleriň her bir toparyna nobatma-nobat berilýär.

62-nji madda. Ilata hyzmat etmek bilen baglanyşykly bolan kärhanalarda dynç alyş günleri

Ilata hyzmat etmek zerurlygy bilen baglanyşyklylykda umumy dynç alyş gününde işiň arasyny kesip bolmaýan kärhanalarda (magazinler, durmuş hyzmatynyň kärhanalary, teatrlar, muzeýler we beýlekiler) dynç alyş günleri ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli organlary tarapyndan bellenilýär.

63-nji madda. Her hepdedäki üznüksiz dynç alyş dowamlylygy

Her hepdedäki üznüksiz dynç alyşyň dowamlylygy kyrk iki sagatdan az bolmaly däldir.

64-nji madda. Dynç alyş günlerinde işe çekmek

İşgärleri dynç alyş günlerinde işe çekmäge diňe işgäriň razyçylygy bilen ýol berilýär, şu aşakdaky aýratyn halatlar muňa girmeyär:

1) jemgyýetçilik heläkçiliginiň ýa-da tebigy belanyň, önümçilik awariýasynyň önüni almak üçin we olaryň ýetiren zyýanlaryny haýal etmän düzetmek, betbagtçylykly halatlaryň önüni almak üçin;

2) kollektiwleýin şertnama esasynda.

Dynç alyş günlerinde işgäri işe çekmek şu Kodeksiň 167, 168, 183-nji we 200-nji maddalarynda göz önünde tutulan çäklendirmeler berjaý edilip, iş berijiniň buýrugy (emri) bilen resmileşdirilýär.

65-nji madda. Dynç alyş günündäki iş üçin kompensasiýa

Dynç alyş günündäki iş, taraplaryň ylalaşmagy boýunça, başga bir dynç alyş gününü bermek arkaly ýa-da iki esse möçberindäki pul formasynda kompensirlenilip bilner.

Dynç alyş günündäki iş üçin tölenilýän hak şu Kodeksiň 90-njy maddasynyň kadalary boýunça hasaplanylýar.

66-njy madda. Baýramçylyk we hatyra günleri

1. Şu baýramçylyk we hatyra günlerinde kärhanalarda, guramalarda we edaralarda işlenilmeýär:

1) Täze ýyl	-1-nji ýanwar;
2) Hatyra günü	- 12-nji ýanwar;
3) Türkmenistanyň Döwlet baýdagynyň günü	-19-njy fewral;
4) Halkara zenanlar günü	-8-nji mart;
5) Milli bahar baýramy	-21-22-nji mart;
6) 1941-1945 –nji ýyllaryň Beýik Watançylyk urşunda Ýeňiş günü	-9-njy maý;
7) Galkynyş, Agzybirlik we Magtymguly Pyragynyň şygryýet günü	-18-nji maý;

8) Milli matam güni	-6-njy oktyabr;
9) Türkmenistanyň Garaşsyzlyk güni	-27-28-nji oktyabr;
10) Türkmenistanyň Milli baýramy Bitaraplyk güni	-12-nji dekabrar;
11) Gurban baýramy	Gurban baýramynyň anyk senesini her ýyl Türkmenistanyň Ministrler Kabineti kesgitleýär;
12) Oraz baýramy	anyk senesi «Oraz baýramy hakynda» Türkmenistanyň Prezidentiniň Permanyna laýyklykda kesgitlenilýär.

2. Türkmenistanda şu aşakdaky baýramçylyk we ýatlama günleri (eger olar iş günlerine gabat gelse, dynç alyş günleri berilmezden) belleniýär:

1) Watan goragçylarynyň güni	-27-nji ýanwar;
2) «Suw damjasy-altyn dänesi» baýramy	- apreliň birinji ýekşenbesi;
3) Bütindünýä saglyk güni	-7-nji aprel;
4) Türkmen bedewiniň baýramy	- apreliň soňky ýekşenbesi;
5) Türkmenistanyň Içeri işler edaralarynyň işgärleriniň güni	- 29-njy maý;
6) Türkmen halysynyň baýramy	- maýyň soňky ýekşenbesi;
7) Çagalary goramagyň halkara güni	-1-nji iýun;
8) Daşky gurşawy goramagyň bütindünýä güni	-5-nji iýun;

- 9) Dokma senagatynyň işgärleriniň günü - iýunyň birinji ýekşenbesi;
- 10) Ylymlar günü -12-nji iýun;
- 11) Medeniýet we sungat işgärleriniň günü - 27-nji iýun;
- 12) Galla baýramy -iýulyň üçinji ýekşenbesi;
- 13) Serhetçiler günü - 11-nji awgust;
- 14) Türkmen gawunynyň günü -awgustyň ikinji ýekşenbesi;
- 15) Bilimler we talyp ýaşlar günü -1-nji sentýabr;
- 16) Ruhnama günü -12-nji sentýabr;
- 17) Nebitgaz, energetika we geologiya pudaklarynyň işgärleriniň günü - sentýabryň ikinji şenbesi;
- 18) Ýaşulularyň halkara günü -1-nji oktýabr;
- 19) Hasyl toýy -noýabryň soňky ýekşenbesi;
- 20) Goňşokara baýramçylygy dekabryň birinji ýekşenbesi;
- 21) Türkmenistanyň ilkinji Prezidenti S.A.Nyýazow (Beýik Saparmyrat Türkmenbaşyny ýatlama) günü -21- dekab.

(2008-nji ýylyň 15-nji awgustyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2008-nji ýyl, № __, __-nji madda)

67-nji madda. Baýramçylyk we Hatyra günlerinde işe çekmegiň aýratyn halatlary

Baýramçylyk we Hatyra günlerinde önümçilik-tehniki şertlere görä işi duruzmak mümkin bolmadyk ýagdaýlarda (üznüksiz işleýän kärhanalar) işlenilmegine, ilata hyzmat etmek zerurlygy sebäpli ýüze çykýan işlere, şonuň ýaly-da gaýragoýulmasyz remont we ýük ýükleýiş-ýük düşüriş işlerine ýol berilýär.

68-nji madda. Işgärlere rugsat bermek

Zähmet rugsatlarynyň ähli görnüşleriniň dowamlylygy, olary bermegiň tertibi we şertleri kanunlara laýyklykda belleniýär.

69-77-nji maddalar aýryldy.

VI bap IŞ HAKY

78-nji madda. Zähmete görä hak tölemek

Her bir işgäriň zähmetine hak onuň hut özüniň goşan zähmet goşandyna hem-de zähmetiniň hiline baglylykda tölenilýär hem-de zähmet hakynyň möçberiniň in ýokary çägi diýen çäk goýulmaýar.

Işgäriň aýal-erkekligine, ýaşyna, jynsyna, milletine, dine garaýşyna, jemgyýetçilik birleşiklerine degişlidigine garap, zähmet hakynyň möçberiniň nähilidir bir hili peseldilmegi gadagandyr.

79-njy madda. In pes zähmet haky

Degişli döwür üçin bellenen iş wagt normasyny doly işläp hem-de özüniň zähmet borçlaryny (zähmet normasyny) ýerine ýetiren işgäriň, aýda alýan zähmet haky bellenen in pes zähmet hakynydan az bolup bilmez.

Tölenilýän goşmaça haklar we nadbawkalar, şeýle hem baýraklar hem-de beýleki höweslendiriş pul sylaglary in pes zähmet hakynyň möçberine girizilmeýär.

80-nji madda. Iş hakyny normalaşdyrmak

Býujetde durýan edaralaryň we guramalaryň işgärleriniň iş haky döwlet tarapyndan normalaşdyrylýar.

81-nji madda. Işçileriň zähmetine hak tölemek

Işçileriň zähmetine hak tölenende tarif stawkalary, aýlyk (oklad) ulanylyp bilner, şeýle hem eger kārhana, tarifsiz sistemany has maksada laýyk sistema diýip hasap etse, tarifsiz sistema ulanylyp bilner.

Zähmete hak tölemegiň görnüşini, sistemasyny tarif stawkalarynyň, aýlyklaryň, baýraklaryň, beýleki höweslendiriş tölegleriniň möçberini, şeýle hem işgärleriň aýry-aýry kategoriýalarynyň arasynda şol hak-heşdekleriň möçberindäki mynasybeti kārhanalar özbaşdak kesgitleýärler.

82-nji madda. Ýolbaşçylaryň, specialistleriň we gullukçylaryň zähmetine hak tölemek

Ýolbaşçylaryň, specialistleriň we gullukçylaryň zähmetine hak, düzgün bolşy ýaly, wezipe aýlyklary (okladlary) esasynda tölenilýär.

Wezipe aýlyklaryny işgäriň wezipesine we kwalifikasiýasyna laýyklykda iş beriji belleýär.

Kārhanalar ýolbaşçylar, specialistler we gullukçylar üçin zähmete hak tölemegiň başga bir görnüşini (düşen girdejiden prosent hasabynda, alnan peýdadan düşýän paý hasabynda we başgalar) belläp bilerler.

83-nji madda. Zähmete ýokarlandyrylan hak tölemek

Agyr işlerde, zähmet şertleri zyýanly bolan işlerde we klimat şertleri agyr bolan ýerlerdäki işlerde zähmete ýokarlandyrylan hak tölemek düzgüni bellenilýär.

84-nji madda. Zähmete hak tölemek sistemalary

Işgärleriň zähmetine wagt hasaby bilen, potratçylyk esasynda ýa-da zähmete hak tölemegiň başga sistemalary boýunça hak tölenilýär. Zähmete hak tölenilende işiň individual netijeleri üçin we kollektiwleýin netijeleri üçin hak tölenilip bilner.

Planlaryň we şertnamalaýyn borçnamalaryň ýerine ýetirilmegine işgärleriň maddy taýdan höweslenişini güýçlendirmek, önümçiligiň netijeliligini we işiň hilini ýokarlandyrmak üçin, bir ýylyň içindäki işiň jemleri boýunça baýrak bermek, bir wagtlaýyn hak tölemek sistemalary, maddy taýdan höweslendirmegiň beýleki formalary girizilip bilner.

Zähmete hak tölemegiň sistemalaryny we maddy taýdan höweslendirmegiň formalaryny bellemek, ýylyň içindäki işiň jemleri boýunça baýrak bermek we bir wagtlaýyn hak tölemek hakyndaky düzgünnamalary tassyklamak iş beriji tarapyndan amala aşyrylýar.

Her bir işgäriň iş haky işiň ahyrky netijeleri bilen, işgäriň goşan şahsy zähmet goşandy bilen kesgitlenilýär we onuň aňrybaş möçberi çäklendirilmeýär.

85-nji madda. Ýyllyk işiň jemleri boýunça baýrak bermek

Zähmete hak tölemegiň sistemalaryna goşmaça hökmünde kärhananyň alan peýdasynyň hasabyna döredilýän fondan ýyllyk işiň jemleri boýunça kärhanalaryň işgärlerine baýrak bermek düzgüni belleniş bilner. Baýragyň möçberi işgäriň zähmetiniň netijeleri we onuň kärhanalardaky üznüksiz iş stažynyň dowamlylygy nazara alnyp kesgitlenilýär.

Ýyllyk işiň jemleri boýunça baýragy hasaplamagyň we tölemegiň tertibi hakyndaky düzgünnama kärhananyň profsoýuz komiteti ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen ylalaşylyp, iş beriji tarapyndan tassyklanylýar.

86-njy madda. Zähmete hak tölemegiň täze şertleriniň girizilmegi ýa-da dowam edip gelýän şertleriniň üýtgedilmegi hakynda işgärlere habar bermek

Iş beriji zähmete hak tölemegiň täze şertleriniň girizilmegi ýa-da şol şertleriň üýtgedilmegi hakynda azyndan bir aý öň işgärlere habar bermäge borçludur.

86¹-nji madda. Kadaly zähmet şertlerinden çykylanda hak tölemek

Işler kadaly zähmet şertlerinden çykylandy şertlerde işlenilende (dürli kwalifikasiýadaky işler ýerine ýetirilende, kärler utgaşdyrylyp alnyp barlanda, iş wagtyndan daşary işlenilende, gijesine, baýramçylyk we hatyra günlerinde işlenilende we ş.m.) iş beriji işgärlere degişli goşmaça hak bermäge borçludur. Goşmaça hakyň möçberini we ony tölemegiň şertlerini iş berijiniň özi özbaşdak kesgitleýär hem-de ol kollektiwleýin şertnamalarda (zähmete hak tölemek hakyndaky düzgünnamalarda) bellenişilýär. Şunda goşmaça hakyň möçberi kanunlarda bellenen möçberden az bolup bilmez.

87-nji madda. Dürli kwalifikasiýadaky işler ýerine ýetirilende zähmete hak tölemek

Dürli kwalifikasiýadaky işler ýerine ýetirilende wagt hasaby bilen işleýän işçileriň, şonuň ýaly-da gullukçylaryň zähmetine has ýokary kwalifikasiýadaky iş boýunça hak tölenilýär.

Potratçy işçileriň zähmetine hak tölenilende ýerine ýetirilýän işiň bahalary boýunça hak tölenilýär. Halk hojalygynyň pudaklarynda önümçiligiň häsiýeti boýunça potratçy işçilere olaryň özlerine berlen razrýadlardakydan pes tarifisirlenilen işleri ýerine ýetirmek tabşyrylsa, onda şonuň ýaly işleri ýerine ýetirýän işçilere razrýadlaryň arasyndaky tapawut tölenilýär, eger munuň özi kollektiwleýin şertnamada göz önünde tutulan bolsa şýýdilýär. Şol tapawut işçi iş normasyny ýerine ýetiren mahalynda tölenilýär.

(1999-njy ýylyň 11-nji ýanwaryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1999-njy ýyl, № 1, 14-nji madda)

88-nji madda. Kärler (wezipeler) utgaşykly alnyp barlanda we wagtlaýyn ýok işgärleriň borçlary ýerine ýetirilende zähmete hak tölemek

Şol bir kärhanada zähmet şertnamasynda görkezilen esasy işi bilen bir hatarda başga kãrdãki (wezipedãki) goşmaça işi ýa-da özüniň esasy işinden boşaman, wagtlaýyn ýok işgãriň borçlaryny ýerine ýetirýän işgãrlere kãrleriň (wezipeleriň) utgaşykly alnyp barylmany ýa-da wagtlaýyn ýok işgãriň borçlarynyň ýerine ýetirilmegi üçin goşmaça hak tölenilýär.

Kãrleriň (wezipeleriň) utgaşykly alnyp barylmany ýa-da wagtlaýyn ýok işgãriň borçlarynyň ýerine ýetirilmegi üçin tölenilýän hakyň möçberleri işgãr bilen ylalaşmak esasynda kanunlara laýyklykda kärhananyň profsoýuz komiteti bilen razylaşylyp, iş beriji tarapyndan bellenilýär.

89-njy madda. Iş wagtyndan daşary ýerine ýetirilýän işe hak tölemek

Iş wagtyndan daşary ýerine ýetirilýän iş üçin azyndan iki esse hak tölenilýär.

90-njy madda. Baýramçylyk we hatyra günlerinde ýerine ýetirilýän işe hak tölemek

Baýramçylyk we hatyra gününde ýerine ýetirilýän işe (67-nji madda) iki esse möçberinde hak tölenilýär:

- 1) potratçylara - potratçylyk bahalarynyň iki essesi möçberinde;
- 2) özleriniň zähmetine sagatlaýyn ýa-da gündelik stawkalar boýunça hak tölenilýän işgãrlere - sagatlaýyn ýa-da gündelik stawkanyň iki essesi möçberinde;
- 3) aýlyk okladyny alýan işgãrlere - baýramçylyk we hatyra gününde edilen iş wagtynyň aýlyk normalarynyň çäklerinde ýerine ýetirilen bolsa, okladdan daşary sagatlaýyn ýa-da gündelik stawkanyň bir essesi möçberinde we edilen iş aýlyk

normadan daşary ýerine ýetirilen bolsa, onda okladdan daşary sagatlaýyn ýa-da gündelik stawkanyň iki essesi möçberinde.

Baýramçylyk we hatyra gününde işlän işgäriň islegine görä oňa başga dynç alyş günü berlip bilner.

91-nji madda. Gijeki işe hak tölemek

Gijeki iş üçin (50-nji madda) kärhananyň kollektiwleýin şertnamasynda (zähmete hak tölemek hakyndaky düzgünnamada) belleniýän artdyrylan möçberde hak tölenilýär, ýöne ol kanunlarda göz önünde tutulanyndan az bolmaly däldir.

92-nji madda. Işgäre bagly bolman, iş normalary ýerine ýetirilmedik mahalynda, brak önüm çykarylan mahalynda we boş durlan mahalynda zähmete hak tölemek

Işgäre bagly bolman, iş normalary ýerine ýetirilmedik, brak önüm çykarylan we boş durlan mahalynda oňa hak şu Kodeksiň 93, 94, 95-nji maddalaryna laýyklykda tölenilýär.

93-nji madda. Iş normalary ýerine ýetirilmedik mahalynda zähmete hak tölemegiň tertibi

Kanunlara laýyklykda, işgäre bagly bolman, iş normalary ýerine ýetirilmedik mahalynda, oňa hakykat ýüzünde ýerine ýetirilen iş üçin hak tölenilýär. Şunuň ýaly halatda aýlyk iş haky oňa bellenen razrýadyň (okladyň) tarif stawkasynyň üçden iki essesinden az bolup bilmez.

Iş normalary işgäriň günäsi bilen ýerine ýetirilmedik mahalynda oňa ýerine ýetirilen işe laýyklykda hak tölenilýär.

94-nji madda. Brak önüm çykarylan mahalynda zähmete hak tölemegiň tertibi

Işgäriň günäsi bilen brak önüm çykarylan mahalynda, şol önümi çykarmak baradaky zähmete aşakladylan bahalar boýunça hak tölenilýär. Şunuň ýaly halatda işgäriň aýlyk iş haky oňa bellenen razrýadyň (okladyň) tarif stawkasynyň üçden iki essesinden az bolup bilmez.

Işlenip bejerilýän materialdaky ýaşyryn kemçilik sebäpli brak çykarylan önüm üçin, şonuň ýaly-da işgäre bagly bolman çykarylan, ýöne tehniki kontrollyk organy

tarapyndan önüm kabul edilenden soň ýüze çykarylan brak önüm üçin bu işgäre ýaramly önümler üçin tölenilýän haka barabar bolan hak tölenilýär.

Işgäriň günäsi bilen bütinleý brak çykarylýan önüm üçin hak tölenilmeli däldir. Işgäriň günäsi bilen kem-käs brak çykarylan önüm üçin şol önümiň ýaramlylyk derejesine garalyp, peseldilen bahalar boýunça hak tölenilýär.

95-nji madda. Boş durlan wagt üçin we täze önümçilikleriň (önümiň) özleşdirilýän wagty üçin hak tölemegiň tertibi

Işgäre bagly bolman, boş durlan wagt üçin, eger işgär boş durlup başlanylmagyny iş berijä (brigadire, ussa, beýleki wezipeli adamlara) duýduran bolsa, işgäre bellenilen razrýadyň (okladyň) tarif stawkasynyň üçden iki essesinden pes bolmadyk hasap boýunça hak tölenilýär.

Işgäriň günäsi bilen boş durlan wagt üçin hak tölenilmeýär.

Täze önümçilik (önüm) özleşdirilýän döwürde iş beriji işgärlere alty aýdan köp bolmadyk möhlet bilen olaryň ozalky ortaça gazanjy boýunça hak töläp biler.

96-njy madda. Doly däl iş wagty mahalynda zähmete hak tölemek

Doly däl iş günü ýa-da doly däl iş hepdesi mahalynda zähmete hak tölenilende (52-nji madda), işlenilen wagta proporsionallykda ýa-da bitirilen işe baglylykda hak tölenilýär.

97-nji madda. Pes hak tölenilýän hemişelik başga işe geçirilen we iş ýeri üýtgedilen mahalynda iş hakyny tölemek

Işgär pes hak tölenilýän hemişelik başga işe geçirilen mahalynda onuň täze işe geçirilen gününden beýläk iki hepdäniň dowamynda onuň ozalky ortaça gazanjy tölenilýär.

Işgäriň iş ýeriniň üýtgedilmegi netijesinde (26-njy maddanyň ikinji bölegi) onuň gazanjynyň oňa bagly bolmadyk sebäplere görä azalýan halatlarynda onuň iş ýeriniň üýtgedilen gününden beýläk iki aýyň dowamynda onuň ozalky ortaça gazanjy tölenilýär.

Radiasion täsir etmegiň netijesinde näsaglan we şöhle keselini başdan geçiren raýatlar medisina görkezijileri esasynda ozalkysyndan pes hak tölenilýän işe geçirilende, şeýle hem maýyplygyň şol radiasion täsir zerarly gelip çykandygy kesgitlenen bolsa, onda kärhanalar, edaralar, guramalar şol işgärleriň işe ukyplygy dikeldilýänçä ýa-da maýyplygy bellenýänçä olaryň aýlygyndaky bar bolan aratapawudy töleýärler.

(1996-njy ýylyň 18-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1996-njy ýyl, № 1-2, 37-nji madda)

98-nji madda. Iş hakyny tölemegiň möhletleri

Iş haky her ýarym aýdan seýrek bolmadyk möhletde tölenilýär.

Kanunlarda işgärleriň aýry-áýry kategoriýalary üçin iş hakyny tölemegiň başga möhletleri belenilip bilner.

Iş hakynyň tölenilmeli gününüň dynç alyş gününe ýa-da baýramçylyk gününe gabat gelýän halatlarynda iş haky şol günleriň önüsyrasynda tölenilýär.

Rugsadyň bütin wagty üçin iş haky rugsadyň başlanmagyndan azyndan bir gün ön tölenilýär.

Işgäre rugsat wagty üçin degişli iş haky belenilen möhletde tölenilmedik mahalynda, oňa berlen rugsat iş hakyny tölemegiň bökdelen günlerine laýyklykda yza süýşürilýär.

99-njy madda. Iş hakynyň tölenilýän ýeri

Işgärleriň iş haky, kada hökmünde, olaryň işi ýerine ýetirýän ýerinde tölenilýär.

100-nji madda. Işden çykarylan mahalynda hasaplaşyk geçirmegiň möhletleri

Işgär işden çykarylan mahalynda oňa kärhanadan (iş berijiden) berilmeli ähli summalar onuň işden çykarylan günü tölenilýär. Eger işgär işden çykarylan günü işlemedik bolsa, onda degişli summalar işden çykarylan işgär hasaplaşyk geçirmek hakyndaky talaby bildirenden soňky günden gijä galman tölenilmelidir.

Işden çykarylan mahalynda işgäre tölenilmeli summalaryň möçberleri hakynda jedel ýüze çykan mahalynda, iş beriji jedele girmeyän summany şu maddada görkezilen möhletde tölemäge borçludur.

101-nji madda. Zähmet depderçesini bermegiň bökdelmegi üçin jogapkärçilik

Iş berijiniň günäsi bilen zähmet depderçesini işgäre bermek bökdelen mahalynda, mejbur bolnan progulyň ähli wagty üçin oňa ortaça gazanjy tölenilýär.

102-nji madda. Hasaplaşyk depderçeleri

Özleriniň zähmetine potratçylyk esasynda hak tölenilýän işgärleriň hemmesine olar işe kabul edilenden soň baş günün dowamynda iş beriji olara hasaplaşyk depderçelerini bermelidir.

Hasaplaşyk depderçelerine zähmet şertleri we iş haky baradaky hasaplaşyklar ýazylýar.

103-nji madda aýryldy.

VII bap

ZÄHMET NORMALARY WE POTRATÇYLYK BAHALARY

104-nji madda. Zähmet normalary

Zähmet normalary - iş normalary, wagt normalary, hyzmat ediş normalary, san normalary tehnikanyň, tehnologiýanyň, önümçiligi we zähmeti guramagyň ýetilen derejesine laýyklykda işgärler üçin belenilýär.

Zähmeti guramagyň we oňa hak tölemegiň kollektiwleýin formalary şertlerinde ulaldylan we kompleksleýin normalar hem ulanylyp bilner.

Zähmet normalary iş orunlary attestasiýadan geçirildigiçe we rasionalizasiýalaşdyryldygyça, täze tehnika, tehnologiýa ornaşdyryldygyça hem-de zähmet öndürjiligiň ösmegini üpjün edýän guramaçylyk-tehniki çäreler ornaşdyryldygyça, hökmany suratda täze normalar bilen çalşyrylmalydyr.

Zähmetiň täze tärlerini we önde baryjy tejribäni ulanmagyň, iş orunlaryny özleriniň güýji bilen kämilleşdirmegiň hasabyna aýry-aýry işgäriň, brigadanyň hut öz inisiatiwasy boýunça önüm çykarmakda ýokary derejä ýetmegi normalara gaýtadan garamak üçin esas bolmaýar.

105-nji madda. Zähmet normalaryny girizmek, çalşyrmak we olara gaýtadan garamak

Zähmet normalaryny girizmek, çalşyrmak we olara gaýtadan garamak profsoýuz komiteti bilen ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen ylalaşylyp, iş beriji tarapyndan geçirilýär.

Zähmetiň täze normalaryny girizilmegi hakynda işgärlere azyndan bir aý öň mälim edilmelidir. Şunda zähmet normalaryna gaýtadan garamagyň sebäpleri, şonuň ýaly-da täze normalar ulanylanda bolmaly şertler işgärlere düşündirilýär.

106-njy madda. Bütewi we tipli zähmet normalaryny çalşyrmak hem-de olara gaýtadan garamak

Bütewi we tipli (pudagara, pudaklaýyn, wedomstwolaýyn) zähmet normalaryny çalşyrmak hem-de olara gaýtadan garamak bulary tassyklan organlar tarapyndan amala aşyrylýar.

**107-nji madda. Zähmete potratçylyk esasynda hak
tölenilýän mahalynda bahalary kesgitlemek**

Zähmete potratçylyk esasynda hak tölenilýän mahalynda bahalar bellenen iş razrýadlaryndan, tarif stawkalaryndan (okladlardan) we iş normalaryndan (wagt normalaryndan) ugur alnyp kesgitlenilýär.

Potratçylyk esasynda hak tölemek bahasy ýerine ýetirilýän işiň razrýadyna laýyk gelýän sagat (gündelik) tarif stawkasyny sagatlaýyn (gündelik) iş normasyna bölmek arkaly kesgitlenilýär. Potratçylyk esasynda hak tölemek bahasy ýerine ýetirilýän işiň razrýadyna laýyk gelýän sagat (gündelik) tarif stawkasyny sagat ýa-da gün hasabyndaky bellenen wagt normasyna köpeltmek arkaly hem kesgitlenilip bilner.

**108-nji madda. Oýlap tapyşlar we rasionalizatorçylyk teklip
ornaşdyrylýan mahalynda işgärlere ozalky bahalar
boýunça hak tölemek**

Tehniki normalary we bahalary üýtgedýän oýlap tapyşlaryň ýa-da rasionalizatorçylyk teklipleriň awtorlaryna zähmetiň täze normalarynyň we bahalaryň girizilen wagtyndan beýläk alty aýyň dowamynda ozalky bahalar boýunça hak tölenilýär.

Ozalky bahalar oýlap tapyjynyň ýa-da rasionalizatoryň oýlap tapyşynyň ýa-da rasionalizatorçylyk teklibiniň onashdyrylmagy mynasybetli, normalary we bahalary üýtgedilen işi oýlap tapyjy ýa-da rasionalizator ozal ýerine ýetirmedik mahalyndaky we şonuň ýaly teklip girizilenden soň ol şol işe geçirilen mahalyndaky halatlarda hem ulanylýar.

Ozalky bahalar oýlap tapyşy ýa-da rasionalizatorçylyk teklibi onashdyrmakda oýlap tapyja ýa-da rasionalizatora kömek beren işgärler barasynda üç aýlap ulanylýar.

**109-njy madda. Normalaşdyrylan tabşyryklary we hyzmat ediş
normalaryny bellemek**

Zähmete wagt hasaby bilen hak tölenilen mahalynda işgärler üçin normalaşdyrylan tabşyryklar belleniýär. Aýry-aýry funksiýalary we iş möçberlerini ýerine ýetirmek üçin hyzmat ediş normalary ýa-da işgärleriň san normalary belleniş bilner.

110-njy madda. Iş normalaryny ýerine ýetirmek üçin kadaly iş şertlerini üpjün etmek

Iş beriji işgärleriň iş normalaryny ýerine ýetirmek üçin kadaly iş şertlerini üpjün etmäge borçludyr. Şu aşakdakylar şonuň ýaly kadaly iş şertleri diýlip hasap edilýär:

- 1) maşynlaryň, stanoklaryň we esbaplaryň abat ýagdaýda bolmagy;
- 2) tehnik dokumentasiýa bilen öz wagtynda üpjün edilmegi;
- 3) işi ýerine ýetirmek üçin zerur bolan materiallaryň we instrumentleriň degişli hiliniň we sanynyň bolmagy hem-de olaryň öz wagtynda berilmegi;
- 4) önümçiligiň elektrik energiýasy, gaz bilen we energiýa berýän beýleki çeşmeler bilen öz wagtynda üpjün edilmegi;
- 5) zähmetiň howpsuz we sagdyn şertleri (howpsuzlyk tehnika baradaky kadalary we normalary berjaý etmek: zerur ýşyk, ýylylyk, wentilýasiýa, güwwüldiniň, şöhlelenmegiň, wibrasiýanyň we işgärleriň saglygyna otrisatel täsir edýän beýleki faktorlaryň zyýanly netijelerini ýok etmek we şulara meňzeşler).

111-nji madda. Iş normalary (wagt normalary), hyzmat ediş normalary belleniýän we olara gaýtadan garalýan mahalynda ýüze çykýan agzalalyklary çözmegiň tertibi

Iş normalary (wagt normalary), hyzmat ediş normalary belleniýän ýa-da olara gaýtadan garalýan mahalynda iş beriji bilen kärhananyň profsoýuz komitetiniň ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organyň arasynda ýüze çykýan agzalalyklar ýokarda durýan hojalyk we profsoýuz organlary tarapyndan, sud tarapyndan çözülýär.

VIII BAP

KEPILLENDIRMELER WE KOMPENSASIÝALAR

112-nji	madda.	Döwlet	organlaryndaky	saýlawly
wezipelere		saýlanylýan işgärler üçin	kepillendirmeler	

Döwlet organlaryndaky saýlawly wezipelere saýlanylmagy mynasybetli işden boşadylan işgärlere saýlawly wezipedäki ygtyýarlary gutarandan soň olaryň ozalky

işi (wezipesi) berilýär, şonuň ýaly iş (wezipe) ýok mahalynda bolsa şol bir kärhanada ýa-da işgäriň razyçylygy bilen, başga bir kärhanada oňa barabar bolan başga iş (wezipe) berilýär.

113-nji madda. Döwlet ýa-da jemgyýetçilik borçlaryny ýerine ýetirýän wagtynda işgärler üçin kepillendirmeler

Döwlet ýa-da jemgyýetçilik borçlaryny ýerine ýetirýän wagtynda, eger ulanylyp ýörlen kanunlar boýunça bu borçlar iş wagtynda ýerine ýetirilip bilinýän bolsa, işgärlere iş ýerini (wezipesini) we ortaça gazanjyny saklamak kepillendirilýär.

Ortaça gazanç we iş ýeri şu aşakdaky döwlet ýa-da jemgyýetçilik borçlary iş wagtynda ýerine ýetirilýän halatlarda saklanylýar:

- 1) saýlaw hukugy amala aşyrylýan mahalynda;
- 2) Halk maslahatynyň mejlislerine, Mejlisiň, Geňeşiň sessiýalaryna gatnaşylan mahalynda şeýle hem kanunlarda bellenen beýleki borçlar ýerine ýetirilýän mahalynda;
- 3) şaýat, heläkçilik çeken, ekspert, specialist, terjimeçi, güwä geçiji hökmünde doznaniýe, deslapky derňew organlarynyň, prokuroryň we suduň çagyrmagy boýunça olara gelnen mahalynda, şonuň ýaly-da halk oturdalary, jemgyýetçilik guramalarynyň we zähmetkeşler kollektiwleriniň wekilleri hökmünde sud mejlislerine gatnaşylýan mahalynda;
- 4) ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli organlarynyň ýanyndaky pensiýalary bellemek baradaky komissiýalaryň we medisina-sosial ekspert komissiýalarynyň (MSEK) işine profsoýuz organlary tarapyndan bu komissiýalaryň agzalary hökmünde bellenenler hökmünde gatnaşylýan mahalynda;
- 5) zähmet stažy hakynda görkeziş bermek üçin şaýatlar hökmünde pensiýalar bellemek baradaky komissiýa çakylyk boýunça gelnen mahalynda;
- 6) ýangyna garşy göreşýän meýletin družinalarynyň agzalarynyň ýangyny ýa-da awariýany ýok etmäge gatnaşýan mahalynda;
- 7) kanunlarda göz önünde tutulan halatlarda beýleki döwlet ýa-da jemgyýetçilik borçlary ýerine ýetirilen mahalynda.

114-nji madda. İşgärleriň harby borjy ýerine ýetirmegi mynasybetli olar üçin kepillendirmeler

Harby borçlary ýerine ýetirmäge çekilýän işgärlere kanunlarda göz önünde tutulan kepillendirmeler we ýeňillikler berilýär.

115-nji madda. Kwalifikasiýany ýokarlandyrmak üçin iberilýän işgärler üçin kepillendirmeler

Işgärler önümçilikden aýrylyp, kwalifikasiýany ýokarlandyrmak üçin iberilýän mahalynda olaryň iş ýeri (wezipesi) saklanylýar we olara kanunlarda göz önünde tutulan tölegler tölenilýär.

116-njy madda. Barlatmakdan ötri medisina edaralaryna iberilýän işgärler üçin kepillendirmeler

Medisina edarasynda özlerini barladýan wagtyň içinde şonuň ýaly barlagdan geçmäge borçly bolan işgärleriň iş ýerinde ortaça gazanjy saklanylýar.

117-nji madda. Donor işgärleri üçin kepillendirmeler

Iş beriji işgärleriň barlagdan geçmeli günü we başga birine gan guýmak üçin gan tabşyrmaly günü olary saglygy saklaýyş edaralaryna päsgelçiliksiz goýbermäge hem-de şol günler üçin olara ortaça gazanjyny tölemäge borçludyr.

Donor işgärlere başga birine gan guýmakdan ötri gan tabşyrylýan her bir günün gös-göni ertesi günü dynç alyş günü berlip, olaryň ortaça gazanjy tölenilýär. Işgäriň islegi boýunça bu günün özi her ýylky rugsadyň üstüne goşulýar.

118-nji madda. Oýlap tapyjy we rasionalizator işgärler üçin kepillendirmeler

Oýlap tapyşy ýa-da rasionalizatorçylyk teklibi şol bir kärhanada ornaşdyrmak baradaky işe gatnaşmak üçin esasy işinden boşadylan mahalynda oýlap tapyşlaryň ýa-da rasionalizatorçylyk teklipleriň awtorlaryna ortaça gazanjy tölenilýär.

Oýlap tapyş ýa-da rasionalizatorçylyk teklibi başga kärhanada ornaşdyrylan mahalynda işgärleriň hemişelik iş ýerindäki wezipesi saklanylýar, oýlap tapyşy ýa-da rasionalizatorçylyk teklibi ornaşdyrmak baradaky iş üçin bolsa taraplaryň ylalaşmagy boýunça işgärleriň hemişelik iş ýerindäki ortaça gazanjyndan az bolmadyk möçberde hak tölenilýär.

119-njy madda. Komandirowka gidilen mahalyndaky kepillendirmeler we kompensasiýalar

Gulluk komandirowkalary bilen baglanyşykly çykdajylary töletmäge we beýleki kompensasiýalary almaga işgärleriň haky bardyr.

Gulluk komandirowkalaryna iberilýän işgärlere şu aşakdakylar tölenilýär: komandirowkada bolýan wagty üçin sutoçnylar, iberilýän ýerine barmak we şol ýerden gaýdyp gelmek üçin ýol kireýi baradaky çykdajylar, ýaşayyş jaýyny kireýine almak baradaky çykdajylar - Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenilýän tertipde we möçberlerde tölenilýär.

Komandirowka iberilen işgärleriň komandirowkada bolýan wagtynyň bütin dowamynda olaryň iş ýeri (wezipesi) saklanylýar we olara ortaça gazanjy tölenilýär.

120-nji madda. Başga ýere işe gidilen mahalyndaky kepillendirmeler we kompensasiýalar

Işgärleriň başga ýere işe geçirilmegi, kabul edilmegi ýa-da iberilmegi bilen baglanyşykly bolan çykdajylary töletmäge we beýleki kompensasiýalary almaga haky bardyr.

Başga ýere gitmek bilen baglanyşykly bolan beýleki bir işe geçirilen mahalynda, işgärlere şu aşakdakylar tölenilýär:

- 1) işgäriň we onuň maşgala agzalarynyň ýol kireýi;
- 2) emlägini äkitmek üçin edilen çykdajylar;
- 3) ýolda bolnan wagt üçin sutoçnylar;
- 4) ýola taýýarlanmak we täze ýaşayyş ýerinde ýerleşmek üçin gerek bolan günleriň, ýöne altydan köp bolmadyk günüň, şonuň ýaly-da ýolda bolnan günüň iş haky;
- 5) işgäriň özüne we maşgalanyň göçüp gelýän her bir agzasyna bir wagtlaýyn posobiýe.

Özleriniň işe kabul edilmegi (deslap gepleşmek arkaly kabul edilmegi) mynasybetli başga ýere göçüp gelýän işgärlere şu maddanyň ikinji böleginde görkezilen kompensasiýalar tölenilýär we kepillendirmeler berilýär, ýöne taraplaryň ylalaşmagy boýunça bu işgärlere tölenilip bilinjek bir wagtlaýyn posobiýe muňa girmeýär.

Şu maddanyň ikinji we üçünji böleklerinde görkezilen adamlara tölenilmeli kompensasiýalaryň möçberleri, olary tölemegiň we kepillendirmeleri bermegiň tertibi, şonuň ýaly-da okuw jaýyny, aspiranturany, kliniki ordinaturany gutarandan soň ýa-da guramaçylykly toplamak ýa jemgyýetçilik çagyryşy tertibinde işe iberilmegi bilen baglanyşyklylykda başga ýere göçüp gelýän adamlara berilýän kepillendirmeler we kompensasiýalar kanunlar tarapyndan bellenilýär.

121-nji madda. İşgäriň transport serişdeleriniň peýdalanylmagy üçin, onuň enjamlarynyň, instrumentleriniň we esbaplarynyň könelmegi üçin kompensasiýa

Özüniň transport serişdelerini, enjamlaryny, instrumentlerini we esbaplaryny iş berijiniň hajatlary üçin paýdalanýan işgärleriň olaryň könelmegi (amortizasiýasy) üçin kompensasiýa almaga haky bardyr, kompensasiýanyň möçberi we ony tölemegiň tertibi iş beriji bilen ylalaşylyp kesgitlenilýär.

122-nji madda. Kärhana ýetirilen zyýan üçin maddy jogapkärçilik işgärleriň üstüne ýüklenilen mahalyndaky kepillendirmeler

Zähmet borçlary ýerine ýetirilen mahalynda kärhana ýetirilen zyýan üçin işgärler, bu zyýan olaryň günäsi bilen ýetirilen bolsa, gös-göni ýetirilen hakyky zyýanyň möçberinde, ýöne özleriniň ortaça aýlyk gazanjyndan köp bolmadyk möçberde maddy jogapkärçilik çekýärler, kanunlarda maddy jogapkärçiligiň beýleki çäkleri bellenen halatlar muňa girmeyär.

123-nji madda. Kärhana ýetirilen zyýan üçin işgärleriň maddy jogapkärçiligini çäklendirmek

Zähmet borçlary ýerine ýetirilen mahalynda kärhana ýetirilen zyýan üçin maddy jogapkärçilik işgäriň üstüne ýüklenilýär we bu jogapkärçilik ýetirilen zyýanyň doly möçberinden köp bolmaly däldir, eger zyýan onuň günäsi bilen ýetirilen bolsa, kanunlarda göz önünde tutulan halatlar muňa girmeyär. Bu jogapkärçilik, kada hökmünde, işgäriň gazanjynyň belli bir bölegi bilen çäklendirilýär (122-nji we 124-nji maddalar).

Zyýanyň möçberi kesgitlenilen mahalynda diňe gös-göni ýetirilen hakyky zyýan nazara alynýar; alnan girdejiler nazarda tutulmaýar.

Kadaly onümçilik-hojalyk töwekgelçiliginiň kategoriýasyna degişli edilip bilinjek zyýan üçin jogapkärçiligiň işgäriň üstüne ýüklenilmegine ýol berilmeýär.

Iş beriji kadaly işlemek üçin we işgärlere ynanylan emlägiň doly suratda goralyp saklanylmagyny üpjün etmek üçin zerur bolan şertleri işgärler üçin döretmäge borçludur.

124-nji madda. İşgärleriň çäkli maddy jogapkärçilik çekýän halatlary

Şu aşakdakylar kanunlara laýyklykda çäkli maddy jogapkärçilik çekýärler:

1) biagyrlýk sebäpli materiallaryň, ýarym fabrikatlaryň, önümleriň (önümiň) zaýalanmagy ýa-da ýok edilmegi üçin, şol sanda olar ýasalan mahalynda zaýalanmagy ýa-da ýok edilmegi üçin işgärler özleriniň

günäsi bilen ýetirilen zyýanyň möçberinde, ýöne özleriniň ortaça aýlyk gazanjyndan köp bolmadyk möçberde jogapkärçilik çekýärler. Biagyrylyk sebäpli kärhananyň peýdalanmak üçin işgäre beren instrumentleriniň, priborlarynyň, ýörite geýmiň we beýleki zatlaryň zaýalanmagy ýa-da ýok edilmegi üçin hem işgärler şonuň ýaly möçberde maddy jogapkärçilik çekýärler;

2) kärhanalaryň ýolbaşçylary we olaryň orunbasarlary, şonuň ýaly-da kärhanalardaky struktura podrazdeleniýeleriniň ýolbaşçylary we olaryň orunbasarlary - özleriniň günäsi bilen ýetirilen zyýanyň möçberinde, ýöne özleriniň ortaça aýlyk gazanjyndan köp bolmadyk möçberde maddy jogapkärçilik çekýärler, eger puluň artykmaç tölenilmegi, material gymmatlyklaryň ýa-da pul gymmatlyklarynyň uçýotynyň we olary saklamagyň nädogry guralmagy, boş durmagyň, ýaramaz hilli önüm çykarmagyň, ogurlygyň önüni almak üçin, material gymmatlyklarynyň ýa-da pul gymmatlyklarynyň ýok edilmeginiň we zaýalanmagynyň önüni almak üçin zerur çäreleriň görülmezligi sebäpli kärhana zyýan ýetirilen bolsa, şeýle jogapkärçilik çekilýär;

3) bikanun işden çykarmakda ýa-da başga işe bikanun geçirmekde günäkär bolan wezipeli adamlar - şu Kodeksiň 226-njy maddasynda gökezilen halatlarda we möçberlerde maddy jogapkärçilik çekýärler.

125-nji madda. İşgärleriň doly maddy jogapkärçilik çekýän halatlary

İşgärler şu aşakdaky halatlarda özleriniň günäsi bilen kärhana ýetirilen zyýanyň doly möçberinde maddy jogapkärçilik çekýärler:

1) ýetirilen zyýan işgäriň jenaýat tertibinde yzarlanylýan etmişleriň alamatlary bar bolan hereketleri zerarly ýetirilen mahalynda;

2) zähmet borçlary ýerine ýetirilen mahalynda kärhana ýetirilen zyýan üçin doly maddy jogapkärçilik kanunlara laýyklykda işgäriň üstüne ýüklenilen mahalynda;

3) işgäre saklamak üçin ýa-da başga maksatlar bilen berlen emlägiň we beýleki gymmatlyklaryň abat saklanylmagyny üpjün etmezlik üçin doly maddy jogapkärçiligi işgäriň öz üstüne almagy hakynda şu kodeksiň 125¹ -nji maddasyna laýyklykda işgär bilen iş berijiniň arasynda ýazmaça şertnama baglaşylan mahalynda;

4) ýetirilen zyýan zähmet borçlary ýerine ýetirilmeyän wagtda ýetirilen mahalynda;

5) işgär emlägi we beýleki gymmatlyklary bir gezeklik ynanç haty boýunça ýa-da bir gezeklik beýleki dokumentler boýunça hasabat jogapkärçiligi bilen alan mahalynda;

6) ýetirilen zyýan materiallaryň, ýarym fabrikatlaryň, önümleriň (önümiň) ýetmezlik etmegi, bilkastdan ýok edilmegi ýa-da bilkastdan zaýalanmagy sebäpli, şol sanda olar ýasalan mahalynda ýetmezlik etmegi, bilkastdan ýok edilmegi ýa-da bilkastdan zaýalanmagy sebäpli, şonuň ýaly-da peýdalanmak üçin işgäre kärhana tarapyndan berlen instrumentleriň, priborlaryň we mehanizmleriň, ýörite geýimiň we beýleki zatlaryň kem gelmegi, bilkastdan ýok edilmegi ýa-da bilkastdan zaýalanmagy sebäpli ýetirilen mahalynda;

7) ýetirilen zyýan serhoş ýagdaýda, neşeli ýa-da zäherli serişdeleri ulanmagyň täsiri ýagdaýynda ýören işgär tarapyndan ýetirilen mahalynda.

125¹ nji madda. Doly maddy jogapkärçilik hakyndaky ýazmaça şertnamalar

Doly maddy jogapkärçilik hakyndaky ýazmaça şertnamalar kärhana bilen özlerine berlen gymmatlyklary saklamak, işläp bejermek, satmak (goýbermek), daşamak ýa-da önümçilik prosesinde ulanmak bilen gös-göni baglanyşykly bolan wezipeleri eýeleýän ýa-da işleri ýerine ýetirýän işgärleriň (18 ýaşa ýeten işgärleriň) arasynda baglaşylyp bilner. Şolar ýaly wezipeleriň we işleriň sanawy, şonuň ýaly-da doly individual maddy jogapkärçilik hakyndaky tipli şertnama Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär.

125² nji madda. Kollektivleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik

Özlerine berlen gymmatlyklary saklamak, işläp bejermek, satmak (goýbermek), daşamak ýa-da önümçilik prosesinde ulanmak bilen baglanyşykly bolan işleriň aýry-aýry görnüşleri işgärler tarapyndan bilelikde ýerine ýetirilen mahalynda, özi-de her bir işgäriň maddy jogapkärçiligini aýyl-saýyl etmek we doly maddy jogapkärçilik hakynda onuň bilen şertnama baglaşmak mümkin bolmadyk halatda kollektivleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik düzgüni girizilýär.

Kollektivleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik kärhananyň profsoýuz komiteti ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen ylalaşylyp, iş beriji tarapyndan belleniýär. Kollektivleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik hakyndaky ýazmaça şertnama kärhana bilen kollektiwiniň (brigadanyň) ähli agzalarynyň arasynda baglaşylýar.

Ýerine ýetirilende kollektivleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik düzgüni girizilip bilinjek işleriň sanawy, bu jogapkärçilik düzgünini ulanmagyň şertleri, şonuň ýaly-da kollektivleýin (brigadalaýyn) maddy jogapkärçilik hakyndaky tipli şertnama Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär.

126-njy madda. Işgäriň kärhana ýetiren zyýanyň töletmegiň tertibi

Zyýan ýetiren işgär şol zyýany doly ýa-da kem-käs möçberde meýletin töläp biler. Iş berijiniň razyçylygy bilen, işgär ýetirilen zyýanyň öwezini tölemek üçin şoňa barabar bolan emlägi berip biler ýa-da ýetiren şikesini düzedip biler.

Işgärler tarapyndan ýetirilen zyýan – ortaça aýlyk gazanjyň möçberinden geçmeýän möçberde iş berijiniň buýrugy boýunça töledilýär, kärhanalaryň ýolbaşçylary we olaryň orunbasarlary tarapyndan ýetirilen zyýan bolsa tabynlyk tertibinde ýokarda durýan organyň buýrugy boýunça işgäriň iş hakyndan tutup galmak arkaly töledilýär. Administrasiýanyň ýa-da tabynlyk tertibinde ýokarda durýan organyň buýrugy işgär tarapyndan ýetirilen zyýanyň ýüze çykarylan gününden beýläk iki hepdeden gijä galman çykarylmalydyr we bu hakda işgäre habar berlen günden beýläk ýedi günden soň ýerine ýetirilmelidir. Eger işgär tutulyp alynýan pul ýa-da onuň möçberi bilen razylaşmasa, zähmet jedeline onuň arzasy boýunça kanunlarda göz önünde tutulan tertipde garalýar.

Galan halatlarda zyýanyň öwezi administrasiýanyň suda talap arzasyny bermegi arkaly töledilýär.

Eger administrasiýa şu maddanyň ikinji we üçünji böleklerinde bellenen tertibi bozup, işgäriň iş hakyndan pul tutup galan bolsa, onda zähmet jedellerine garaýan organ işgäriň şikaýaty boýunça bikanun tutulyp galynan summany gaýtaryp bermek hakynda karar çykarýar.

Ýetirilen maddy zyýan kärhananyň ýolbaşçylaryndan we olaryň orunbasarlaryndan töledilip alnanda tabynlyk tertibinde ýokarda durýan organyň talap arzasy boýunça ýa-da prokuroryň arzasy boýunça sud tertibinde töledilip alynýar.

Ýetirilen zyýan işgäriň kärhana zyýan ýetiren hereketi (hereketsizligi) üçin düzgün-nyzam, administratiw ýa-da jenaýat jogapkärçiligine çekilendigine garamazdan töledilýär.

126¹ -nji madda. Kärhana ýetirilen zyýanyň möçberini kesgitlemek

Kärhana ýetirilen zyýanyň möçberi könelişň hasaby bellenen normalar boýunça çykylyp, material gymmatlyklaryň balans gymmatyndan (düşýän gymmatyndan) ugur alnyp, buhgalteriýa uçýotynyň maglumatlary esasynda hakykat ýüzünde çekilen zyýan boýunça kesgitlenilýär.

Material gymmatlyklar ogurlanylan, kem çykan, bilkastdan ýok edilen ýa-da bilkastdan zaýalanylan mahalynda ýetirilen zyýan dowam edýän kanunlarda bellenen kadalar boýunça kesgitlenilýär.

Jemgyýetçilik iýmiti kärhanalarynda (önümçilikde we bufetlerde) we komission söwdada önümiň we harytlaryň ogurlanylmagy ýa-da kem-kelmegi sebäpli ýetirilen zyýanyň möçberi bu önümi we harytlary satmak (ýerlemek) üçin bellenilen nyrhlar boýunça kesgitlenilýär.

Kanunlarda ýetirilen zyýanyň möçberini – emlägiň aýry-aýry görnüşleriniň we beýleki gymmatlyklaryň ogurlanylmagy, kem gelmegi ýa-da ýitirilmegi sebäpli kärhana ýetirilen zyýanyň möçberi, şol sanda birnäçe esse artdyrylyp hasaplanylýan möçberini kesgitlemegiň aýratyn tertibi bellenilip bilner, ýöne ýetirilen zyýanyň hakyky möçberi onuň nominal möçberinden geçýän halatlarda şýýdilip bilner.

Birnäçe işgäriň günäsi bilen ýetirilip, öwezi ýetirilýän zyýanyň möçberi günäniň derejesi, maddy jogapkärçiligiň görnüşi we çägi nazara alnyp, olaryň her biri üçin kesgitlenilýär.

127-nji madda. Maddy jogapkärçilik işgäriň üstüne ýüklenilen mahalynda anyk ýagdaýlary nazara almak

Sud öwezi tölenilmeli zyýanyň möçberini işgäriň günäsiniň derejesini, anyk ýagdaýlary we maddy ýagdaýyny nazara almak bilen azaldyp biler.

Eger ýetirilen zyýan bet niýet bilen edilen jenaýat sebäpli edilen bolsa, onda töledilmeli zyýanyň möçberiniň azaldylmagyna ýol berilmeýär.

128-nji madda. İşgärleriň iş hakyndan pul tutup galmak halatlaryny çäklendirmek

Diňe kanunlarda göz önünde tutulan halatlarda iş hakyndan pul tutulyp galynýar.

Özleriniň işleýän ýerindäki kärhana bolan bergisini üzmek üçin iş berijiniň buýrugy boýunça işgärleriň iş hakyndan şu aşakdaky halatlarda pul tutulyp galynyp bilner:

1) iş hakynyň hasabyna berlen awansy gaýtaryp bermek üçin, hasapda goýberilen ýalňyşlyklar sebäpli artyk tölenilen summalary gaýtaryp bermek üçin, gulluk komandirowkasy üçin ýa-da başga ýere geçirilenligi üçin, hojalyk hajatlary üçin berlip, harç edilmedik we öz wagtynda gaýtarylyp berilmedik awansy üzmek üçin – eger işgär pul tutulyp galynmagynyň esaslaryny we onuň möçberleri barada jedelleşmeýän bolsa. Bu halatlarda awansy gaýtaryp bermek, bergini üzmek üçin bellenilen möhletniň tamamlanan gününden ýa-da nädogry hasaplanylýan tölegiň berlen günden beýläk bir aýdan gijä goýman, iş hakyndan pul tutup galmak hakynda buýruk bermäge iş berijiniň haky bardyr;

2) işgär özüniň rugsadyny eýýäm alan iş ýyly tamamlamanka, işden çykarylan mahalynda, şol rugsady bermek üçin esas bolan wagtyň işlenilmedik günlerine düşýän hak eger işgär 30-njy maddanyň 3, 5-nji we 6-njy punktlarynda görkezilen esaslar boýunça, okuwa iberilen mahalynda, şonuň ýaly-da pensiýa çykmak bilen baglanyşyklylykda işden boşadylýan bolsa, şol günler üçin pul tutulyp galynmaýar;

3) Kärhana işgäriň günäsi bilen ýetirilen zyýan onuň ortaça aýlyk gazanjyndan geçmeýän möçberde (126-njy maddanyň ikinji bölegi) töledilýän mahalynda.

Işgäre iş beriji tarapyndan artyk tölenilen iş haky (şol sanda Kanuny nädogry ulanmak bilen tölenilen iş haky) ondan töledilip alnyp bilinmez, ýöne hasapda goýberilen ýalňyşlyklar sebäpli tölenilen halatlar muňa girmeyär.

Ýalan maglumatlaryň habar berilmegi ýa-da onuň galp dokumentleri bermegi zerarly işgäre artyk tölenilen iş haky we beýleki summalar suduň çözgüdi esasynda ondan töledilip alynýar.

129-njy madda. İş hakyndan pul tutup galmagyň möçberini çäklendirmek

Iş hakynyň tölenilmeginiň her bir gezeginde tutulyp galynýan ähli pul tutumlarynyň umumy möçberi işgäre tölenilmeli iş hakynyň ýigrimi prosentinden köp bolmaly däldir, kanunlarda aýratyn göz önünde tutulan halatlarda bolsa iş hakynyň elli prosentinden köp bolmaly däldir.

Ispolnitel dokumentleriň birnäçesi boýunça iş hakyndan pul tutulyp galynan mahalynda, işgäre iş hakynyň azyndan elli prosenti tölenilmelidir.

Şu maddanyň birinji we ikinji böleklerinde bellenen çäklendirmeler düzediş işlerinde jeza çekilýän mahalynda we kemala gelmedik çagalar üçin aliment töledilýän mahalynda iş hakyndan tutulyp alynýan tutumlara degişli däldir.

130-njy madda. İşgärlere tölenilmeli käbir summalardan pul tutup galmagyň gadagan edilmegi

Işden çykarylanda berilýän posobiýeden, kompensasion töleglerden we kanunlara görä töleg tutulyp alynmaýan gaýry töleglerden pul tutulyp galynmagyna ýol berilmeýär.

IX BAP ZÄHMET DÜZGÜN-NYZAMY

131-nji madda. İşgärleriň borçlary

Işgärler üçin şu aşakdaky borçlar belleniýär:

- 1) zähmeti goramak baradaky bellenen normalary berjaý etmek;
- 2) iş berijiniň emlägine aýawly garamak we zyýan ýetirilmeginiň önüni almak üçin çäre görmek;
- 3) iş berijä berlen ygtyýarlara laýyklykda onuň ýazmaça we dil üsti bilen beren buýruklaryny hem görkezmelerini ýerine ýetirmek;
- 4) zähmet öndürijiliginiň ýokarlanmagyna ýardam etmek;
- 5) öndürilýän önümiň, ýerine ýetirilýän işleriň, edilýän hyzmatlaryň hili barada bellenen talaplaryň berjaý edilmegini üpjün etmek;
- 6) iş berijiniň kommersiýa syryny aýan etmezlik;
- 7) iş berijiniň teklibine görä hem-de onuň hasabyna öz hünärlilik derejäni ýokarlandyrmak;
- 8) içerki zähmet düzgün-tertiple kadalaryna, zähmet düzgün-nyzamyny kesgitleýän beýleki dokumentlere boýun egmek;
- 9) dowam edýän kanunlara, kollektiwleýin we zähmet şertnamalaryndan gelip çykýan beýleki borçlary ýerine ýetirmek.

132-nji madda aýryldy.

133-nji madda. İş berijiniň borçlary

İş beriji işgärleriň zähmetini guramaga, zähmet öndürijiliginiň ýokarlanmagy üçin şert döretmäge, zähmet we önümçilik düzgün-nyzamyny üpjün etmäge, zähmet hakyndaky kanunlary we zähmeti goramak kadalaryny berjaý etmäge, işgärleriň isleg-hajatlaryna içgin garamaga, olaryň zähmet we durmuş şertlerini gowulandyrmaga borçludur.

134-nji madda. İçerki zähmet düzgün-tertiple kadalary. nyzam hakyndaky ustawlar we düzgünnamalar

Düzgün-

Kärhanalarda içerki tertiple-düzgün iş berijiniň ýazyp bermegi boýunça kärhananyň işgärleriniň umumy ýygnagy (konferensiýasy) tarapyndan tassyklanylýan içerki zähmet düzgün-tertiple kadalary bilen kesgitlenilýär.

Halk hojalygynyň käbir pudaklarynda işgärleriň aýry-aýry kategoriýalary üçin düzgün-nyzam hakyndaky ustawlar we düzgünnamalar hereket edýär.

135-nji madda aýryldy.

136-njy madda. İşde gazanylan üstünlikler üçin höweslendirmeleri ulanmak

Işde gazanylan üstünlikler üçin höweslendirmeler administrasiýa tarapyndan kärhananyň, edaranyň, guramanyň profsoýuz komiteti bilen ylalaşylyp ulanylýar. Höweslendirmeler administrasiýanyň buýrugy bilen ygylan edilýär.

137, 138-nji maddalar aýryldy.

139-njy madda. Zähmet düzgün-nyzamynyň bozulmagy üçin berilýän temmiler

Kärhananyň administrasiýasy zähmet düzgün-nyzamynyň bozulmagy üçin şu aşakdaky düzgün-nyzam temmilerini ulanýar:

- 1) tabşyryp goýmak;
- 2) käýinç bermek;
- 3) berk käýinç bermek;
- 4) üç aýa çenli möhlet bilen pes hak tölenýän işe geçirmek ýa-da şol möhlet bilen pes wezipä geçirmek;

zähmet düzgün-nyzamynyň birsyhly bozulyp duranlygy, esassyz sebäplere görä işden galynanlygy (progul edilenligi), işe serhoş ýagdaýda, neşeli ýa-da zäherli serişdeleriň göçgünli täsiri astynda gelnenligi üçin, işgär şu punktuň birinji abzasynda görkezilen möhlet bilen pes hak tölenýän başga işe geçirilip ýa-da başga pes wezipä geçirilip bilner;

- 5) işden çykarmak (33-nji maddanyň 3, 4, 7-nji we 8-nji punktlary, şeýle hem 34-nji maddanyň 1-nji punkty).

Türkmenistanyň kanunçylyk aktlarynda, düzgün-nyzam hakyndaky ustawlarda we düzgünnamalarda işgärleriň aýry-aýry kategoriýalary üçin başga düzgün-nyzam temmeleri hem göz önünde tutulyp bilner.

Düzgün-nyzam temmisi ulanylanda edilen etmişiň agyr-ýeňilligi, onuň nähili ýagdaýda edilendigi, işgäriň şol wakadan öňki tertip-düzgüni, onuň işe garaýşy nazarda tutulmalydyr.

139¹-njy madda. Düzgün-nyzam temmelerini ulanmaga ygtyýarly organlar

Düzgün-nyzam temmisi şol işgäri işe kabul etmek (saýlamak, tassyklamak we wezipä bellemek) hukugy özüne berlen organ tarapyndan ulanylýar.

Ustawlar, düzgünnamalar boýunça we Türkmenistanyň düzgün-nyzam hakyndaky beýleki kanunçylyk aktlary boýunça düzgün-nyzam jogapkärçiligini çekýän işgärlere düzgün-nyzam temmeleri şu maddanyň birinji böleginde görkezilen organlar barasynda ýokarda durýan organlar tarapyndan hem berlip bilner.

Saýlawly wezipeleri eýeleýän işgärler olary saýlan organyň diňe karary boýunça we diňe kanunlarda göz önünde tutulan esaslar boýunça işden boşadylyp bilner.

140-njy madda. Düzgün-nyzam temmlerini ulanmagyň tertibi

Düzgün-nyzam temmisi ulanylmazyndan öň, işgärden ýazmaça düşündiriş talap edilip alynmalydyr.

Düzgün-nyzam temmisi etmiş ýüze çykarylan dessine, ýöne etmişň ýüze çykarylan gününden beýläk bir aýdan gijä goýman ulanylýar, emma şu Kodeksiň 141-nji maddasynyň dördünji böleginde göz önünde tutulan halatlar muňa girmeyär, şunda işgäriň kesellän wagty ýa-da onuň rugsatda bolan wagty hasap edilmeýär.

Temmi etmişň edilen gününden beýläk alty aýdan soň ulanylyp bilinmez, maliýe-hojalyk işiniň derňewiniň ýa-da barlagynyň netijeleri boýunça bolsa etmişň edilen gününden beýläk iki ýyldan soň ulanylyp bilinmez. Jenaýat işi baradaky iş ýörediş wagty ýokarda görkezilen möhletlere girizilmeýär.

Her bir etmiş üçin diňe ýekeje düzgün-nyzam temmisi ulanylyp bilner.

Düzgün-nyzam temmisini ulanmagyň delillerini görkezmek bilen, düzgün-nyzam temmisini ulanmak hakyndaky buýruk (emr) ýa-da karar temmi berlen işgäre gol çekdirilip yglan edilyär (habar berilyär).

141-nji madda. Düzgün-nyzam temmleri barada şikaýat etmek

Düzgün-nyzam temmisi barada kanunlarda bellenilen tertipde şikaýat edilip bilner.

Zähmet jedeline garaýan organ edilen etmişň agyrlygyny, etmişň edilen mahalyndaky ýagdaýlary, işgäriň şondan öň özüni alyp barşyny, onuň zähmete garaýşyny, şonuň ýaly-da düzgün-nyzam temmisiniň edilen etmişň agyrlygyna laýyk gelşini nazara almaga haklydyr.

Düzgün-nyzam temmisi edilen etmişň agyrlyk derejesine laýyk gelmeýär diýlip hasap edilende, zähmet jedeline garaýan organ düzgün-nyzam temmisini ulanmak hakyndaky buýrugy (emri) ýatyryýar.

Buýruk (emr) ýatyrylandan soň başga düzgün-nyzam temmisi zähmet jedeline garan organyň kararynyň kanuny güýje giren gününden beýläk administrasiýa tarapyndan on günün içinde ulanylyp bilner.

142-nji madda. Düzgün-nyzam, temmisini aýyrmak

Eger düzgün-nyzam temmisiniň ulanylan gününden beýläk bir ýylyň dowamynda işgäre täze düzgün-nyzam temmisi berilmese, onda ol düzgün-nyzam temmisi berilmedik adam diýlip hasap edilýär.

Eger temmi berlen işgär täze etmiş etmese we özüni ak ýürekli işgär hökmünde görkezse, onda temmini ulanan organ hut öz inisiatiwasy boýunça, gös-göni ýolbaşçynyň ýa-da zähmetkeşler kollektiwiniň haýyşy boýunça şol temmini bir ýyl geçmänkä hem aýryp biler.

Düzgün-nyzam temmisiniň hereket edýän möhletiniň dowamynda şol işgär barasynda höweslendiriş çäreleri ulanylmaýar.

143-nji madda. Zähmet düzgün-nyzamynyň bozulmagy hakyndaky meseläni zähmetkeşler kollektiwiniň garamagyna bermek

Administrasiýanyň düzgün-nyzam temmisini ulanmagyň ýerine zähmet düzgün-nyzamynyň bozulmagy hakyndaky meseläni zähmetkeşler kollektiwiniň garamagyna bermäge haky bardyr.

X BAP ZÄHMETI GORAMAK

144-nji madda. Sagdyn we howpsuz zähmet şertlerini üpjün etmek

Iş beriji işgärler üçin sagdyn we howpsuz zähmet şertlerini döretmäge, sanitariýa-gigiýena normalarynyň hem-de zähmeti goramak baradaky standartlaryň talaplarynyň berjaý edilmegini üpjün edýän inňän täze serişdeleri we tehnologiýalary ornaşdyrmaga borçludyr.

Zähmeti goramak meseleleri Türkmenistanyň kanunlary arkaly düzgünleşdirilýär.

145 - 164-nji maddalar aýryldy.

XI BAP AÝAL-GYZLARYŇ ZÄHMETI

165-nji madda. Aýal-gyzlaryň zähmetini ulanmak gadagan edilýän işler

Agyr işlerde we zähmet şertleri zyýanly bolan işlerde şonuň ýaly-da käbir ýerasty işlerinden (fiziki iş däl işlerden ýa-da sanitariýa we durmuş hyzmaty

baradaky işlerden) beýleki ýerasty işlerinde aýal-gyzlaryň zähmetini ulanmak gadagan edilýär. Aýal-gyzlar üçin belenilen aňryçäk normalardan artyk agyrlyklary göterip äkitmek we süýşürüp äkitmek hem olara gadagan edilýär.

Aýal-gyzlaryň zähmetini ulanmak gadagan edilýän agyr işleriň we zähmet şertleri zyýanly bolan işleriň spisogy, şonuň ýaly-da agyrlyklary göterip äkitmegiň aňryçäk normalary Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär.

166-njy madda. Gijeki işlerde aýal-gyzlaryň zähmetini çäklendirmek

Halk hojalygynda aýal-gyzlary gijeki işe çekmek aýratyn zerur bolup durýan pudaklardan we wagtlaýyn çäre hökmünde aýal-gyzlaryň zähmetini ulanmaga rugsat berilýän pudaklardan beýleki pudaklarda olaryň gijeki işlere çekilmegine ýol berilmeýär.

166¹-njy madda. Oba hojalyk işlerinde işleýän göwreli aýallaryň zähmetini çäklendirmek

Meýdan şertlerindäki oba hojalyk işlerinde işleýän göwreli aýallara dowamlylygy alty sagat bolan iş günü belenilip, olara ortaça iş haky tölenilýär.

167-nji madda. Göwreli aýallary we üç ýaşa ýetmedik çagaly aýallary gijeki işlere, iş wagtyndan daşary işlere çekmegi hem-de olary komandirowka ibermegi gadagan etmek

Göwreli aýallaryň we üç ýaşyna ýetmedik çagaly aýallaryň gijeki işlere, iş wagtyndan daşary işlere we dynç alyş günlerindäki işlere çekilmegine hem-de olaryň komandirowka iberilmegine ýol berilmeýär.

168-nji madda. Üç ýaşdan on dört ýaşa çenli çagaly (on alty ýaşa çenli iwalid-çagaly) aýallary iş wagtyndan daşary işe çekmegi we olary komandirowka ibermegi çäklendirmek

Üç ýaşdan on dört ýaşa çenli çagaly (on alty ýaşa çenli inwalid-çagaly) aýallar, olaryň razyçylygy bolmasa, iş wagtyndan daşary işlere çekilip bilinmez ýa-da komandirowka iberilip bilinmez.

169-njy madda. Göwreli aýallary has ýeňil işe geçirmek

Medisina zaklýuçeniýesine laýyklykda, göwreli aýallaryň iş normalary, hyzmat ediş normalary azaldylýar ýa-da olar amatsyz önümçilik faktorlarynyň täsirini aradan aýyryan başga has ýeňil işe geçirilip, olara ozalky işindäki ortaça gazanjy tölenilýär.

Medisina zaklýuçeniýesine laýyklykda göwreli aýala amatsyz önümçilik faktorlarynyň täsirini aradan aýyryan has ýeňil başga iş bermek hakyndaky mesele çözülýänçä, şol aýala şu sebäpli biderek geçirilen ähli iş günleriniň wagty üçin kärhananyň hasabyna ortaça gazanjy tölenilýär.

170-nji madda. Bir ýarym ýaşa ýetmedik çagaly aýallary başga işe geçirmek

Bir ýarym ýaşa ýetmedik çagaly aýallar, ozalky işini ýerine ýetirmek mümkin bolmadyk mahalynda, başga işe geçirilýär we şonda çagasy bir ýarym ýaşa ýetýänçä, ozalky işindäki ortaça gazanjy tölenilýär.

171 - 174-nji maddalar aýryldy.

175-nji madda. Çagany naharlamak üçin arakesmeler

Bir ýarym ýaşa ýetmedik çagaly aýallara dynç almak we nahar edinmek üçin berilýän umumy arakesmeden başga-da, çagany naharlamak üçin goşmaça arakesmeler berilýär.

Bu arakesmeler azyndan her üç sagatdan berilýär we olaryň her biriniň dowamlylygy otuz minutdan az bolmaly däldir. Bir ýarym ýaşa ýetmedik iki çagasy ýa-da şondan köp çagasy bolanda arakesmäniň dowamlylygy azyndan bir sagat bellenilýär.

Çagany naharlamak üçin berilýän arakesmeler iş wagtyna girizilýär we munuň üçin ortaça gazanjy tölenilýär.

Arakesmeleri bermegiň dowamlylygy we tertibi kärhananyň profsoýuz komiteti bilen ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen bilelikde, özi-de enäniň islegi nazarda tutulyp bellenilýär.

176-njy madda. Göwreli aýallar we çagaly aýallar işe kabul edilen mahalyndaky kepillendirmeler hem-de olary işden çykarmagyň gadaganlygy

Aýallaryň göwreliligini ýa-da üç ýaşyna ýetmedik çagasynyň (16 ýaşa ýetmedik inwalid çagasynyň), ýalňyz eneleriň bolsa on dört ýaşa ýetmedik

çagasynyň barlygyny delil edip, olary işe kabul etmekden ýüz döndermek we olaryň iş hakyny kemeltmek gadagan edilýär.

Aýallaryň ýokarda görkezilen kategoriýalaryny işe kabul etmekden ýüz dönderilen mahalynda, iş beriji olara işe kabul edilmezlikleriniň sebäbini ýazmaça görnüşde habar etmäge borçludur. İşe kabul etmekden ýüz dönderilmegi barada suda şikaýat edilip bilner.

Kärhananyň doly ýatyrylan, zähmet düzgün-nyzamynyň telim gezek bozulan, emläk eýesiniň emläginiň ogurlanan halatlary bolýmasy, göwreli aýallaryň we üç ýaşyna ýetmedik çagasy (on alty ýaşa ýetmedik inwalid çagasy) bar bolan aýallaryň, ýalňyz eneleriň (olaryň on dört ýaşa ýetmedik çagasy bar bolsa) administrasiýanyň inisiatiwasy boýunça işden çykarylmagyna ýol berilmeýär.

177-nji madda aýryldy.

178-nji madda. Aýal-gyzlaryň zähmeti köp ulanylýan kärhanalarda olara hyzmat etmek

Aýal-gyzlaryň zähmeti köp ulanylýan kärhanalarda çagalar ýaslileri we çagalar baglary eýýäm çagalary emdirmek üçin otaglar, şonuň ýaly-da aýallaryň şahsy gigiýenasy üçin otaglar guralýar.

178¹-nji madda. Çagalary enesiz terbiýeleýän adamlara berilýän kepillendirmeler we ýeňillikler

Aýallara ene bolmagy bilen baglanyşykly berilýän kepillendirmeler we ýeňillikler (gijeki işlerde, iş wagtyndan daşarky işlerde işlemegi çäklendirmek, dynç alyş, baýramçylyk we hatyra günlerinde işe çekmegi, komandirowka ibermegi çäklendirmek, iş hakyny saklap galmazdan rugsatlar bermek, ýeňillikli zähmet düzgünlerini bellemek hem-de dowam edýän kanunlarda bellenen beýleki kepiller hem ýeňillikler) çagalary enesiz terbiýeleýän (çaganyň enesi ölen mahalynda, enelik hukuklaryndan mahrum edilen mahalynda, kesel bejeriş edarasynda uzak wagtlap ýatan mahalynda we çagalar barada enelik hossarlygynyň bolmadyk beýleki halatlarynda) atalara (ýagny kakalara), şeýle hem kämillik ýaşyna ýetmedikleriniň hossarlaryna (howandarlaryna) hem degişli edilýär.

(1998-nji ýylyň 15-nji sentýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1998-nji ýyl, № 3, 55-nji madda)

178²-nji madda. Goşmaça dynç alyş günü

16 ýaşa ýetmedik inwalid çagany terbiýelän ene-atanyň birine (hossara, howandara) aýda bir gün goşmaça dynç alyş günü berilýär, şunda oňa döwlet sosial strahowaniýesiniň serişdeleriniň hasabyna bir günlük iş haky töleinlýär.

XII bap

ÝAŞLARYŇ ZÄHMETI

179-njy madda. Zähmet şertnamasyny baglaşmaga ýol berýän ýaş

On alty ýaşa ýetmedik adamlar bilen zähmet şertnamasynyň baglaşylmagyna ýol berilmeýär.

Eger on dört ýaşyny dolduran adamyň ene-atasynyň biri (hossary, howandary) ýazmaça razylyk berse, şol adam bilen zähmet şertnamasy baglaşylyp bilner.

180-nji madda. On sekiz ýaşa ýetmedik işgärleriň zähmet hukuklary

Zähmet baradaky hukuk gatnaşyklarynda on sekiz ýaşa ýetmedik işgärleriň hukuklary kemala gelenleriň hukuklaryna deňleşdirilýär, zähmeti goramak, iş wagty, rugsatlar barada we käbir beýleki zähmet şertleri barada olar şu Kodeksde hem-de zähmet hakyndaky beýleki kanunçylyk aktlarynda bellenen ýeňilliklerden peýdalanýarlar.

181-nji madda. On sekiz ýaşa ýetmedik adamlaryň zähmetini ulanmak gadagan edilýän işler

On sekiz ýaşa ýetmedik adamlaryň zähmetini agyr işlerde we zähmet şertleri zyýanly ýa-da howply bolan işlerde, şonuň ýaly-da ýerasty işlerinde ulanmak gadagan edilýär. Bu adamlaryň özləri üçin bellenen aňryçäk normalardan artyk agyrlyklary göterip äkitmegi we süýşürip äkitmegi hem gadagan edilýär.

On sekiz ýaşa ýetmedik adamlaryň zähmetini ulanmak gadagan edilýän agyr işleriň we zähmet şertleri zyýanly ýa-da howply bolan işleriň spisogy, şonuň ýaly-da olaryň agyrlyklary göterip äkitmeginiň we süýşürip äkitmeginiň aňryçäk normalary Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan kesgitlenilýär.

182-nji madda. On sekiz ýaşa ýetmedik adamlary medisina barlagyndan geçirmek

On sekiz ýaşa ýetmedik adamlaryň hemmesi deslapky medisina barlagyndan diňe geçirilenden soň işe kabul edilýär we şondan beýläk tä on sekiz ýaşy dolýança, her ýyl hökmany medisina barlagyndan geçip durmalydyr.

Kemala gelmedik işgärler her ýylky hökmany medisina barlagyndan iş wagty geçirilýär we olara ortaça gazanjy tölenilýär.

183-nji madda. On sekiz ýaşa ýetmedik işgärleri gijeki işlere we iş wagtyndan daşary işlere çekmegi gadagan etmek

On sekiz ýaşa ýetmedik işgärleri gijeki işlere we iş wagtyndan daşary işlere hem-de dynç alyş günlerindäki, baýramçylyk günlerindäki we hatyra günlerindäki işlere çekmek gadagan edilýär.

184-nji madda aýryldy.

185-nji madda. Ýaş işçiler üçin iş normalary

On sekiz ýaşa ýetmedik işçiler üçin iş normalary uly ýaşly işçiler üçin niýetlenilen iş normalaryndan ugur alnyp, on sekiz ýaşa ýetmedik adamlar üçin bellenen gysgaldylan iş wagtynyň dowamlylygyna proporsionallykda bellenilýär (46-njy maddanyň birinji böleginiň 1-nji punkty).

Umumy bilim berýän mektepleri, professional okuw jaýlaryny, kurslary gutaranyndan soň kärhana işe girýän, şonuň ýaly-da önümçilikde professional okuwy geçen ýaş işçiler üçin kanunlarda göz önünde tutulan halatlarda we möçberlerde hem-de şol kanunlarda kesgitlenilýän möhletlerde aşaklandyrylan iş normalary tassyklanylýar. Bu normalar kärhananyň profsoýuz komiteti bilen ýa-da zähmetkeşler kollektiwine wekilçilik edýän organ bilen ylalaşylyp, administrasiýa tarapyndan tassyklanylýar.

186-njy madda. Gündelik işiň dowamlylygy gysgaldylan mahalynda on sekiz ýaşa ýetmedik işgärleriň zähmetine hak tölemek

Gündelik işiň dowamlylygy gysgaldylan mahalynda, on sekiz ýaşa ýetmedik işgärlere iş haky töleniljek bolanynda gündelik işiň dowamlylygy doly bolan mahalynda degişli kategoriýalardaky işgärlere tölenilýän möçberde tölenilýär.

Potratçylyk işlerinde işlemäge rugsat berlen we on sekiz ýaşa ýetmedik işgärleriň zähmetine uly ýaşly işgärler üçin bellenen potratçylyk bahalary boýunça hak tölenilýär, şunda uly ýaşly işgärleriň gündelik işiniň dowamlylygyna garanynda

özleriniň her günlük işiniň dowamlylygynyň gysgaldylan wagty üçin tarif stawkasy boýunça goşmaça hak tölenilýär.

Umumy bilim berýän mekdepleriň, professional okuw jaýlarynyň okuwdan boş wagty işleýän okuwçylarynyň zähmetine hak tölenilende işlenilen wagta proporsionallykda ýa-da bitirilen işe garalyp hak tölenilýär. Kärhanalar okuwçylar üçin hut öz serişdeleriniň hasabyna iş hakyna goşmaça haky belläp bilerler.

187, 188-nji maddalar aýryldy.

189-njy madda. On sekiz ýaşa ýetmedik işgärleri işden çykarmagy çäklendirmek

On sekiz ýaşa ýetmedik işgärleri administrasiýanyň inisiatiwasy boýunça işden çykarmaga, işden çykarmak baradaky umumy tertibi berjaý etmekden başga-da, diňe kemala gelmedikleriň işleri baradaky komissiýanyň razyçylygy bilen ýol berilýär. Şunda şu Kodeksiň 33-nji maddasynyň 1, 2-nji we 6-njy punktlarynda görkezilen esaslary boýunça işgäri işe ýerleşdirmän işden çykarmaga ýol berilmeýär.

190-njy madda. On sekiz ýaşa ýetmedik işgärler bilen baglaşylan zähmet şertnamasyny olaryň ata-eneleriniň we beýleki adamlaryň talap etmegi boýunça ýatyrmak

On sekiz ýaşa ýetmedik işgärler bilen baglaşylan zähmet şertnamasy olaryň ata-eneleriniň, ogullyga alanlaryň we howandarlaryň, şonuň ýaly-da hossarlyk we howandarlyk organlarynyň hem-de zähmet hakyndaky kanunlaryň berjaý edilişine gözegçilik we kontrollyk etmek işi özüleriniň üstüne ýüklenilen beýleki organlaryň talap etmegi boýunça ýatyrylyp bilner, eger şertnamanyň dowam etdirilmegi kemala gelmedikleriň saglyk ýagdaýyna howp salýan bolsa ýa-da olaryň kanuny bähbitlerini bozýan bolsa, şeýle edilip bilner.

XIII bap IŞI OKUW BILEN UTGAŞDYRÝAN IŞGÄRLER ÜÇIN ÝEÑILLIKLER

191-nji madda. Önümçilikde professional okuwy guramak

Işgärleriň, aýratyn-da ýaşlaryň professional taýýarlygy üçin we olaryň kwalifikasiýasyny ýokarlandyrmak üçin, administrasiýa önümçilikde kärhananyň

hasabyna, şonuň ýaly-da işlilik fondunyň hasabyna individual, brigadalaýyn okuwy, kurs okuwyny we professional okuwyň beýleki formalaryny guraýar.

192-nji madda. Iş wagtynyň çäklerindäki okuw

Individual okuw, brigadalaýyn okuw we kurs okuwy arkaly gös-göni önümçilikde täze işçiler taýýarlanylman mahalynda teoretiki okuwlary we önümçilik okuwy degişli ýaşdaky, kärdäki we önümçilikdäki işgärler üçin zähmet hakyndaky kanunlarda bellenilen iş wagtynyň çäklerinde geçirilýär.

193-nji madda. Işi okuw bilen utgaşdyryp alyp barmak üçin zerur şertler döretmek

Önümçilikde professional okuw geçýän ýa-da iş berijiniň hatyna (zaýawkasyna) ýa-da onuň bilen baglaşylan şertnamalara (taýýarlyk üçin kollektiwleýin ýa-da zähmet şertnamalaryna) laýyklykda önümçilikden aýrylman okuw jaýlarynda okaýan işgärlere iş beriji işi okuw bilen utgaşykly alyp barmak üçin zerur şertler döretmäge borçludur.

194-nji madda. Alnan hünäre we kwalifikasiýa laýyklykda iş bermek

Işgäre önümçilikde professional okuwy gutarandan soň hünäri boýunça belli bir kwalifikasiýa (razrýad, klas, kategoriýa ýa-da başga at) dakylýar hem-de okuw öwrenmek üçin baglaşylan şertnama laýyklykda iş berilýär.

195-nji madda. Işi okuw bilen utgaşdyrýan işgärleri höweslendirmek

Kwalifikasion razrýadlar ýokarlandyryljak bolanda ýa-da iş boýunça ýokary çekiljek bolanda işgärleriň önümçilikde professional okuwy üstünlikli geçendigi, umumy orta we professional bilimi, şonuň ýaly-da olaryň ýokary bilim alandygy nazara alynmalydyr.

196-njy madda. Umumy bilim berýän mekdeplerde we professional okuw jaýlarynda okaýan işgärler üçin ýeňňillikler

Umumy bilim berýän mekdeplerde we professional okuw jaýlarynda önümçilikden aýrylman okaýan işgärler üçin gysgaldylan iş hepdesi ýa-da gysgaldylan gündelik iş bellenilip, şonda bellenilen tertipde iş haky tölenilýär, olara beýleki ýeňňillikler hem berilýär.

197-nji madda. Umumy bilim berýän mekdeplerde okaýanlar üçin iş wagtyny gysgaltmak

Işçi ýaşlar mekdeplerinde - umumy bilim berýän agşamky (smenalaýyn) we gaýybana orta mekdeplerde önümçilikden aýrylman üstünlikli okaýan işgärler üçin, okuw ýyly döwründe bir iş günü kemeldilen ýa-da şoňa laýyk gelýän möçberde iş sagatlary kemeldilen (iş gününü hepdäniň dowamynda kemeltmek esasynda) iş hepdesi belleniýär, oba ýaşlarynyň mekdeplerinde - umumy bilim berýän agşamky (smenalaýyn, möwsümleýin) we gaýybana orta mekdeplerde okaýanlar üçin bolsa iki iş günü kemeldilen ýa-da şol iş günlerine laýyk gelýän möçberde iş sagatlary kemeldilen iş hepdesi (iş gününü hepdäniň dowamynda kemeltmek esasynda) belleniýär.

Ýokarda görkezilen mekdepleriň okuwçylary okuw ýylynyň dowamynda alty günlük iş hepdesi mahalynda 36 günden köp bolmadyk möçberde ýa-da şol iş günlerine laýyk gelýän iş sagatlary möçberinde işden boşadylýar. Başgünlik iş hepdesi mahalynda işden boş günleriniň sany iş smenasynyň dowamlylygyna baglylykda üýtgedilýär, şunda işden boş sagatlaryň sany saklanýar.

Işden boşadylan wagt üçin şol okaýanlara esasy işleýän ýerinde ortaça iş hakynyň elli prosenti tölenilýär, ýöne welin munuň özi zähmet hakynyň bellenen in pes möçberinden az bolmaly däldir.

(1998-nji ýylyň 15-nji sentýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1998-nji ýyl, № 3, 55-nji madda)

198-nji madda güýjüni ýitirdi.

199-njy madda. Umumy bilim berýän mekdeplerde okaýanlara her ýylky rugsatlaryň berilýän wagty

Umumy bilim berýän mekdeplerde önümçilikden aýrylman okaýanlara her ýylky rugsatlar berlende administrasiýa okuwçylaryň islegine görä, bu rugsatlary mekdeplerdäki ekzamenleriň wagtyna gabatlap bermäge borçludyr.

200-nji madda. Umumy bilim berýän mekdeplerde we professional okuw jaýlarynda okaýanlary iş wagtyndan daşary işlere çekmegi çäklendirmek

Umumy bilim berýän mekdeplerde we professional okuw jaýlarynda önümçilikden aýrylman okaýan işgärleri okuw günlerinde iş wagtyndan daşary işlere çekmek gadagan edilýär.

201-nji madda güýjüni ýitirdi.

202-nji madda. Ýokary ýa-da ýörite orta okuw jaýlarynda giriş synaglaryna goýberilen adamlar üçin rugsat

Ýokary ýa-da orta okuw jaýlarynda giriş synaglaryna goýberilen işgärlere okuw jaýynyň ýerleşýän ýerine we gaýdyşyn gatnamagyň wagtyny hasap etmän, iş hakyny saklap galmazdan degişlilikde 15 we 10 kalendar güni rugsat berilýär.

(1998-nji ýylyň 15-nji sentýabryndaky Türkmenistanyň Kanunynyň redaksiýasynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1998-nji ýyl, № 3, 55-nji madda)

203-207 –nji maddalar güýjüni ýitirdi.

XIV bap ZÄHMET JEDELLERI

208-nji madda. Zähmet jedellerine garaýan organlar

Zähmet hakyndaky kanunlary we beýleki normatiw aktlary, kollektiwleýin şertnamalary we zähmet hakyndaky beýleki ylalaşyklary ulanmak meseleleri baradaky zähmet jedellerine şu aşakdakylar tarapyndan garalýar:

- 1) zähmet jedelleri baradaky komissiýalar tarapyndan;
- 2) kärhanalaryň (podrazdeleniýeleriň) profsoýuz komitetleri tarapyndan;
- 3) sudlar tarapyndan.

Işgärleriň käbir kategoriýalarynyň aýry-aýry meseleler baradaky zähmet jedellerine ýokarda durýan organlar tarapyndan garalýar (şu Kodeksiň 228-nji we 229-njy maddalary).

Işgär üçin täze zähmet şertlerini bellemek ýa-da öň dowam edip gelýän zähmet şertlerini üýtgetmek hakyndaky zähmet jedelleri özlerine berlen hukuklaryň çäklerinde administrasiýa tarapyndan we degişli profsoýuz komiteti tarapyndan çözülýär.

209-njy madda. Zähmet jedellerine garamagyň tertibi

Zähmet jedellerine garamagyň tertibi şu Kodeks bilen hem-de beýleki kanunçylyk aktlary bilen düzgünleşdirilýär, zähmet jedelleri baradaky işlere sudlarda garamagyň tertibi bolsa Türkmenistanyň Graždan prosessual kodeksi arkaly hem kesgitlenilýär.

210-njy madda. Zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň kompetensiýasy

Zähmet jedelleri baradaky komissiýa kärhanalarda (podrazdeleniýelerde) ýüze çykýan zähmet jedellerine garamak barasyndaky hökmany ilkinji organdyr, ýöne garamak üçin başga tertip bellenen jedeller muňa girmeyär.

Eger işgär kärhananyň (podrazdeleniýäniň) administrasiýasy bilen gös-göni gepleşiklerde agzalalygy özbaşdak ýa-da onuň bähbitlerini bildirýän profsoýuz guramasynyň gatnaşmagy bilen düzgünleşdirip bilmedik bolsa, onda zähmet jedeli zähmet jedelleri baradaky komissiýada garalmaga degişlidir.

211-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky komissiýany döretmegiň tertibi

Zähmet jedelleri baradaky komissiýa işleýänleriň sany azyndan 15 adam bolan kärhananyň (podrazdeleniýäniň) zähmetkeşler kollektiwiniň umumy ýygnagy (konferensiýasy) tarapyndan saýlanylýar.

Sesleriň köplügini alan we umumy ýygnaga (konferensiýa) gatnaşýanlaryň ýarysyndan gowragy özleri üçin ses beren adamlar komissiýanyň düzümine saýlanyldy diýlip hasap edilýär. Komissiýany saýlamagyň tertibi, onuň agzalarynyň sany, onuň düzümi we ygtyýarlylyk möhleti kärhananyň zähmetkeşler kollektiwiniň umumy ýygnagy (konferensiýasy) tarapyndan kesgitlenilýär.

Zähmet jedelleri baradaky komissiýa öz düzüminiň arasyndan başlygy, onuň orunbasarlaryny we komissiýanyň sekretarlaryny saýlaýar.

Kärhananyň zähmetkeşler kollektiwiniň umumy ýygnagynyň (konferensiýasynyň) karary boýunça podrazdeleniýelerde zähmet jedelleri baradaky komissiýalar döredilip bilner. Bu komissiýalar podrazdeleniýeleriň kollektiwleri tarapyndan saýlanylýar we olar kärhanalaryň zähmet jedelleri baradaky komissiýalarynyň hereket edişi ýaly esaslarda hereket edýärler. Podrazdeleniýeleriň zähmet jedelleri baradaky komissiýalarynda bu podrazdeleniýeleriň ygtyýarlarynyň çäklerinde zähmet jedellerine garalyp bilner.

Kärhananyň zähmet jedelleri baradaky komissiýasynyň bellenen nusgaly möhri bolýar.

212-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky komissiýada arzalara garamagyň tertibi, zähmet jedellerine garamagyň möhleti

Işgäriň zähmet jedelleri baradaky komissiýa gelen arzasy hökmany suratda registrasiýalanylmalydyr.

Zähmet jedelleri baradaky komissiýa zähmet jedeline on gün möhlet içinde garamaga borçludyr. Jedele arza beren işgäriň we administrasiýanyň wekilleriniň gatnaşmagynda garalýar. İşgäriň ýok mahaly jedele garamaga diňe onuň ýazmaça arzasy esasynda ýol berilýär.

Işgär komissiýanyň mejlisine gelmedik mahalynda, arza garamak yza süýşürilýär. İşgär esasy sebäpsiz ikinji gezek gelmedik mahalynda komissiýa şol arzany garamakdan aýyrmak hakynda karar çykaryp biler, ýöne munuň özi işgäri täzeden arza bermek hukugyndan mahrum etmeýär.

Zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň şaýatlary mejlise çagyrmaga, specialistleri, professional soýuzlaryň we beýleki jemgyýetçilik guramalarynyň wekillerini çagyrmaga haky bardyr. Komissiýanyň talap etmegi boýunça kärhananyň (podrazdeleniýäniň) administrasiýasy zerur hasaplamalary we dokumentleri ýazyp bermäge borçludyr.

213-nji madda. Mejlisiň kanunylygy, otwod bermek hukugy, zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň kararlary

Eger zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň mejlisine onuň düzümine saýlanylan agzalaryň azyndan üçden iki bölegi gatnaşýan bolsa, şol mejlis kanuny diýlip hasap edilýär.

Gyzyklanýan işgäriň we administrasiýanyň komissiýanyň islendik agzasyna delilli otwod bermäge haky bardyr. Otwod hakyndaky mesele komissiýanyň mejlise gatnaşýan agzalarynyň sesleriniň köplügi bilen çözülýär.

Zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň mejlisinde protokol ýöredilýär, oňa komissiýanyň başlygy ýa-da başlygyň orunbasary tarapyndan gol çekilýär.

Zähmet jedelleri baradaky komissiýa karar kabul edende komissiýanyň mejlise gatnaşýan agzalarynyň sesleriniň köplügi bilen kabul edýär. Kararda şu aşakdakylar görkezilýär: kärhananyň (podrazdeleniýäniň) ady, komissiýa ýüz tutan işgäriň familiýasy, ady, atasynyň ady, komissiýa ýüz tutulan wagtyň senesi, jedele garalan wagty, jedeliň düýp mazmuny, komissiýanyň mejlise gatnaşýan agzalarynyň, administrasiýa bilen profsoýuz komitetiniň wekilleriniň familiýalary, ses bermegiň netijeleri we komissiýanyň delillendirilen karary.

Komissiýanyň kararynyň kopiýalary üç gün möhlet içinde işgäre we kärhananyň (podrazdeleniýäniň) administrasiýasyna gowşurylýar.

214-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň kararlary barada şikáyat etmek

Gyzyklanýan işgärler ýa-da administrasiýa özleriniň islegi boýunça, zähmet jedellerine garamagyň başga tertibi kanunlarda göz önünde tutulan halatlarda zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň karary barada kärhananyň (podrazdeleniýäniň) profsoýuz komitetine ýa-da gös-göni suda komissiýanyň kararynyň kopiýasynyň gowşurylan gününden beýläk on gün möhlet içinde şikaýat edip bilerler. Ýokarda görkezilen möhletniň geçirilmeginiň sebäplerini esasly diýip hasap edip, kärhananyň (podrazdeleniýäniň) profsoýuz komiteti, şonuň ýaly-da sud bu möhleti dikeldip bilerler we jedele düýp mazmuny boýunça garap bilerler.

Jedele gatnaşýan taraplaryň biri zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň karary bilen razylaşman, profsoýuz komitetine, taraplaryň beýlekisi bolsa suda ýüz tutan mahalynda, jedel sud tarapyndan çözülýär.

215-nji madda. Zähmet jedellerine kärhananyň profsoýuz komitetiniň garamagy

Kärhananyň (podrazdeleniýäniň) profsoýuz komiteti zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň karary bilen razylaşmaýan işgärleriň ýa-da administrasiýanyň arzasy boýunça zähmet jedellerine garaýar, eger kanunlarda zähmet jedellerine garamagyň başga tertibi göz önünde tutulmadyk bolsa şeýdýär. Profsoýuz komiteti jedeliň düýp mazmuny boýunça karar çykarýar.

Kärhananyň (podrazdeleniýäniň) profsoýuz komiteti zähmet jedeli baradaky arza şol arzanyň gelen gününden beýläk on gün möhlet içinde, özi-de şu Kodeksiň 212-nji maddasynyň ikinji, üçünji, dördünji böleklerinde, 213-nji maddasynyň üçünji böleginde göz önünde tutulan tertibi berjaý etmek bilen garaýar.

Eger profsoýuz komitetiniň mejlisine onuň düzümine saýlanylan agzalarynyň ýarysyndan köpüsi gatnaşýan bolsa, şol mejlis kanuny mejlis diýlip hasap edilýär.

Profsoýuz komitetiniň karary zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň karary barada bildirilýän talaplara laýyk gelmelidir (şu Kodeksiň 213-nji maddasynyň dördünji bölegi).

Kararyň kopiýasy üç gün möhlet içinde işgäre we kärhananyň (podrazdeleniýäniň) administrasiýasyna gowşurylýar.

216-njy madda. Kärhananyň (podrazdeleniýäniň) profsoýuz komitetiniň zähmet jedeli babatdaky karary barada şikaýat etmek

Profsoýuz komitetiniň zähmet jedeli babatdaky karary barada kararyň kopiýalarynyň taraplara gowşurylan gününden beýläk, on gün möhlet içinde gyzyklanýan işgär ýa-da administrasiýa tarapyndan suda şikaýat edilip bilner.

217-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň kararyny we kärhananyň (podrazdeleniýäniň) profsoýuz komitetiniň kararyny ýerine ýetirmegiň möhletleri

Kärhananyň (podrazdeleniýäniň) administrasiýasy zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň kararyny ýa-da profsoýuz komitetiniň kararyny, şol kararlar barada şikaýat etmek üçin göz önünde tutulan on gün (şu Kodeksiň 214-nji, 216-njy maddalary) geçenden soň üç gün möhletde ýerine ýetirmelidir, şu Kodeksiň 224-nji maddasynda göz önünde tutulan halatlar muňa girmeyär.

218-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň kararyny ýa-da kärhananyň (podrazdeleniýäniň) profsoýuz komitetiniň kararyny mejbury ýerine ýetirtmek

Kärhananyň (podrazdeleniýäniň) administrasiýasy zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň kararyny ýa-da profsoýuz komitetiniň kararyny belenilen möhletde ýerine ýetirmedik mahalynda (şu Kodeksiň 217-nji maddasy) kärhananyň (podrazdeleniýäniň) zähmet jedelleri baradaky komissiýasy işgäre ispolnitel listiň güýji ýaly güýji bolan şahadatnamany berýär.

Şahadatnamada şu aşakdakylar görkezilýär: zähmet jedeli barada çözgüt ýa-da karar çykaran organyň ady, olaryň kabul edilen we şahadatnamanyň berlen wagty; işgäriň familiýasy, ady, atasynyň ady; jedeliň düýp mazmuny baradaky karar. Şahadatnama kärhananyň (podrazdeleniýäniň) zähmet jedelleri baradaky komissiýasynyň başlygynyň ýa-da orunbasarynyň, kärhananyň profsoýuz komitetiniň başlygynyň ýa-da başlygyň orunbasarynyň goly bilen we zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň ýa-da profsoýuz komitetiniň möhri bilen tassyklanylýar.

Eger işgär ýa-da kärhananyň (podrazdeleniýäniň) administrasiýasy zähmet jedeliňi çözmek hakyndaky arza bilen belenilen möhletde profsoýuz komitetine ýa-da suda ýüz tutan bolsa (şu Kodeksiň 214-nji, 216-njy maddalary), onda şahadatnama berilmeýär.

Zähmet jedelleri baradaky komissiýa tarapyndan ýa-da kärhananyň profsoýuz komiteti tarapyndan berlip, şol günden beýläk üç aý möhletden gijä galman suda görkezilen şahadatnamanyň esasynda, kazyýet ýerine ýetirijisi zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň kararyny ýa-da profsoýuz komitetiniň kararyny mejbur etmek tertibinde ýerine ýetirýär.

Belenilen üç aý möhlet esasly sebäplere görä geçirilen mahalynda şahadatnamany beren zähmet jedelleri baradaky komissiýa ýa-da kärhananyň profsoýuz komiteti bu möhleti dikeldip biler.

(2007-nji ýylyň 26-njy ýanwaryndaky we 12-nji iýunyndaky Türkmenistanyň Kanunlarynyň redaksiýalarynda - Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2007- nji ýyl, №1, 4 -nji madda, №2, 47-nji madda)

219-njy madda. Zähmet jedellerine sudlarda garalmagy

Sudlarda zähmet jedellerine şu aşakdakylar boýunça garalýar:

1) zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň kararyna razy bolmadyk işgäriň, administrasiýanyň ýa-da professional soýuzyň arzasy boýunça;

2) profsoýuz komitetiniň kararyna razy bolmadyk işgäriň ýa-da administrasiýanyň arzasy boýunça;

3) eger kärhanada (podrazdeleniýede) professional soýuzlaryň birnäçesi bolup, zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň kararyna razy bolmadyk işgäriň ýa-da administrasiýanyň arzasy boýunça;

4) zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň karary ýa-da profsoýuz komitetiniň karary barada prokuroryň arzasy boýunça.

Şu aşakdakylaryň arzalary boýunça sudlarda zähmet jedellerine gös-göni garalýar:

1) zähmet jedelleri baradaky komissiýa saýlanylmaýan kärhanalaryň işgärleriniň arzasy boýunça;

2) zähmet şertnamasyny ýatyrmak baradaky esaslara garamazdan, işgärleriň işe dikeltmek hakyndaky, işden çykarmagyň wagtyny we sebäpleriniň formulirowkasyny üýtgetmek hakyndaky, mejbur bolnup progul edilen wagt üçin ýa-da pes hak tölenilýän işiň ýerine ýetirilen wagty üçin hak tölemek hakyndaky arzalary boýunça, ýöne özleriniň jedellerine garamagyň başga tertibi göz önünde tutulan işgärleriň jedelleri baradaky arzalar muňa girmeyär;

3) kärhana ýetirilen maddy zyýany işgärlere töletmek hakynda administrasiýanyň arzasy boýunça;

4) zähmet baradaky kanunlary ulanmak meselesi boýunça işgärleriň arzasy boýunça, kärhananyň (podrazdeleniýäniň) administrasiýasy we profsoýuz komiteti bu meseläni özlerine berlen hukuklaryň çäklerinde ulanylyp gelýän kanunlara laýyklykda çözen bolsa;

5) betbagtçylykly halat hakyndaky akty düzmekden iş berijiniň ýüz döndermegi barada ýa-da şol aktyň mazmun bilen özüniň razy dældigi barada işgärleriň beren arzasy boýunça.

Şu aşakdakylary işe kabul etmekden ýüz dönderilmegi hakyndaky jedellere hem gös-göni sudlarda garalýar:

beýleki kärhanadan geçirmek tertibinde işe çagyrylan adamlary;

kanunlara laýyklykda kärhananyň administrasiýasynyň zähmet şertnamasynyň baglaşmaga borçly bolan beýleki adamlary.

220-nji, 221-nji maddalar aýryldy.

222-nji madda. Zähmet jedellerini çözmek üçin ýüz tutmagyň möhletleri hakynda

Işgärler özleriniň hukugynyň bozulandygyny bilen ýa-da bilmeli bolan wagtynda zähmet jedelleri baradaky komissiýa, kanunlarda göz önünde tutulan halatlarda bolsa gös-göni suda ýüz tutup bilerler, işden çykarmak hakyndaky işler boýunça bolsa işden çykarmak hakyndaky buýrugyň kopiýasynyň gowşurylan gününden beýläk ýa-da zähmet depderçesiniň berlen gününden beýläk bir aýyň içinde suda ýüz tutup bilerler. Işgärler ýokarda durýan organa ýüz tutan mahalynda hem şol möhletler ulanylýar.

Kärhana ýetirilen maddy zyýany işgärlerden töledip almak meseleleri boýunça administrasiýanyň suda ýüz tutmagy üçin işgäriň ýetiren zyýanynyň ýüze çykarylan gününden beýläk bir ýyl möhlet belenilýär.

Tabynlyk tertibinde ýokarda durýan organyň ýa-da prokuroryň suda ýüz tutmagy üçin hem şol möhletler ulanylýar.

Şu maddada belenen möhletler esasy sebäplere görä geçirilen mahalynda, bu möhletler degişli suratda zähmet jedelleri baradaky komissiýa we sud tarapyndan ýa-da ýokarda durýan orga tarapyndan dikeldilip bilner.

223-nji madda. Işe dikeltmek

Işgär bikanun esasyda ýa-da işden çykarmagyň belenen tertibini bozmak bilen işden çykarylan ýa-da başga işe bikanun geçirilen mahalynda, ol zähmet jedeline garaýan organ tarapyndan ozalky işine dikeldilmelidir.

Eger kärhananyň administrasiýasy degişli profsoýuz komitetine ýüz tutman, işgärler bilen zähmet şertnamasyny ýatýan bolsa (şu Kodeksiň 35-nji maddasy), onda sud bu iş boýunça iş ýöretmegi duruzýar, profsoýuz komitetiniň razyçylygyny sorayar we şol razyçylygy alandan soň, jedele düýp mazmuny boýunça garayar. Profsoýuz komitetiniň işgäri işden çykarmaga razyçylyk bermekden ýüz dönderen mahalynda (şu Kodeksiň 35-nji maddasynyň birinji bölegi), sud işgäri işine dikeltmek hakynda karar çykarýar. Administrasiýanyň ýazmaça ýüz tutmagy boýunça profsoýuz komiteti ygtyýary ýetmeýän düzümde karar kabul eden mahalynda ýüze çykýan jedel hem şonuň ýaly tertipde çözülýär.

224-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky käbir çözgütleri we kararlary derrew ýerine ýetirmek

Işden bikanun çykarylan ýa-da başga işe bikanun geçirilen işgäri işe dikeltmek hakynda zähmet jedellerine garaýan organ tarapyndan kabul edilen çözgüt derrew ýerine ýetirilmelidir.

Eger administrasiýa işden bikanun çykarylan ýa-da başga işe bikanun geçirilen işgäri işe dikeltmek hakynda suduň çykaran çözgüdiniň ýerine ýetirilmegini bökdän bolsa, onda çözgüdiň çykarylan gününden şol çözgüdiň ýerine ýetirilen gününe çenli bolan bökdelen wagt üçin işgäre ortaça gazanjy ýa-da gazanjyndaky tapawut tölenilýär.

Işden bikanun çykarylan işgäri ozalky wezipesine dikeltmek hakynda, şonuň ýaly-da mejbur bolup biderek geçiren wagty üçin ýa-da pes hak tölenilýän işi ýerine ýetiren wagty üçin oňa ulanylyp gelýän kanunlara laýyklykda iş hakyny tölemek hakynda tabynlyk tertibinde ýokarda durýan organyň çözgüdi hem derrew ýerine ýetirilmelidir.

Tabynlyk tertibinde ýokarda durýan organyň degişli çözgüdini ýerine ýetirmek bökdelen mahalynda, bu organ ortaça gazanjy ýa-da bökdelen wagt üçin gazançdaky tapawudy tölemek hakynda çözgüt çykarýar.

225-nji madda. Mejbur bolup biderek geçirilen ýa-da pes hak tölenilýän iş mejbur bolup ýerine ýetirilen wagt üçin hak tölemek

Işden bikanun çykarylan işgäri işe dikeltmek hakynda çözgüt çykarylan mahalynda, zähmet jedeline garaýan organ şonuň bilen bir wagtyň özünde mejbur bolup biderek geçirilen wagt üçin ortaça gazanjy ýa-da pes hak tölenilýän işiň ýerine ýetirilen wagtyndaky gazançdaky tapawudy işgäre tölemek hakynda hem çözgüt çykarýar, ýöne bular tölenilýän wagt bir ýyldan köp bolmaly däldir.

Işden çykarmagyň sebäpleriniň formulirowkasy nädogry diýlip ýa-da ulanylyp gelýän kanunlara laýyk gelenok diýlip ykrar edilen mahalynda, zähmet jedeline garaýan organ şol formulirowkany üýtgetmäge we çözgütde işden çykarmagyň sebäbini ulanylyp gelýän kanunlaryň formulrowkasyna takyk laýyklykda we şu Kodeksiň degişli maddasyna salgylanmak bilen görkezmäge borçludyr. Eger işden çykarmagyň sebäbiniň zähmet depderçesinde görkezilen formulirowkasy nädogry ýa-da ulanylyp gelýän kanunlara laýyk gelmeýän bolsa, özi-de işgäriň täze işe girmegine päsgel berýän bolsa, onda zähmet jedeline garaýan organ şonuň bilen bir wagtyň özünde mejbur bolup biderek geçirilen wagt üçin oňa ortaça gazanjyny tölemek hakynda çözgüt çykarýar, ýöne munuň özi bir ýyldan köp bolmaly däldir.

Tabynlyk tertibinde ýokarda durýan organyň çözgüdi bilen işgär ozalky işine dikeldilen mahalynda mejbur bolup biderek geçirilen wagt üçin, ýagny işden çykarylan gününden beýläk mejbur bolup biderek geçirilen wagt üçin ýa-da pes hak

tölenilýän işiň ýerine ýetirilen wagty üçin hak tölenilýär, ýöne munuň özi bir ýyldan köp bolmaly däldir.

Işden bikanun çykarylan ýa-da başga işe bikanun geçirilen mahalynda mejbur bolup biderek geçirilen wagty üçin hak tölemek, şonuň ýaly-da pes hak tölenilýän işiň ýerine ýetirilen wagty üçin gazançdaky tapawudy tölemek işi zähmet jedellerine garaýan organyň çözgüdiniň ýa-da kararynyň ýok mahalynda hem kärhananyň administrasiýasy tarapyndan geçirilýär.

226-njy madda. Işden bikanun çykarmakda ýa-da başga işe bikanun geçirmekde günäkär bolan wezipeli adama maddy jogapkärçiligi ýüklemek

Sud mejbur bolup biderek geçirilen wagty üçin ýa-da pes hak tölenilýän işiň ýerine ýetirilen wagty üçin hak tölemek bilen baglanyşyklylykda kärhana ýetirilen zyýany tölemek borjuny işgäri işden bikanun çykarmakda ýa-da ony başga işe bikanun geçirmekde günäkär bolan wezipeli adamyň üstüne ýükleýär. Eger işden bikanun çykarmak ýa-da başga işe bikanun geçirmek kanuny göz-görtele bozmak bilen amala aşyrylan bolsa ýa-da iş beriji işgäri işe dikeltmek hakynda suduň ýa-da tabynlyk tertibinde ýokarda durýan organyň çözgüdini ýerine ýetirmegi bökdän bolsa, onda şonuň ýaly borç günäkär wezipeli adamyň üstüne ýüklenilýär. Ýetirilen zyýany töletmegiň möçberi wezipeli adamyň üç aýlyk okladyndan köp bolup bilmez.

227-nji madda. Zähmet jedelleri baradaky çözgütleriň ýerine ýetirilmegini yzyna öwürmegi çäklendirmek

Zähmet jedeli baradaky sud çözgüdi gözegçilik tertibinde ýatyrylan mahalynda, işgäre tölenilen summalary ondan töledip almaga diňe ýatyrylan çözgüt onuň habar beren ýalan maglumatlaryna ýa-da görkezen galp dokumentlerine esaslandyrylan mahalynda ýol berilýär (çözgüdi ýerine ýetirmek yzyna öwrülýär).

Zähmet jedelleri baradaky komissiýanyň çözgüdini ýa-da kärhananyň profsoýuz komitetiniň kararyny ýerine ýetirmegi yzyna öwürmäge jedel soňra başgaça çözülen mahalynda hem şol esaslar boýunça ýol berilýär.

228-nji madda. Işden çykarylmak, başga işe geçirilmek we düzgün-nyzam temmisiniň berilmegi baradaky mesele boýunça işgärleriň käbir kategoriýasynyň jedellerine garamak

Türkmenistanyň döwlet häkimiýetiniň we dolandyryşynyň ýokary organlary tarapyndan wezipä saýlanylýan, tassyklanylýan ýa-da bellenilýän ýolbaşçy

işgärleriň, sudýalaryň, prokurorlaryň, olaryň orunbasarlarynyň we kömekçileriniň, şonuň ýaly-da prokuraturanyň sülçileriniň işden çykarmak, işden çykarylan wagty we işden çykarmagyň sebäbiniň formulirowkasyny, başga işe geçirmegiň wagtyny we başga işe geçirmegiň sebäbiniň formulirowkasyny üýtgetmek, mejbur bolup biderek geçirilen ýa-da pes hak tölenilýän işiň ýerine ýetirilen wagty üçin hak tölemek hem-de düzgün-nyzam temmelerini bermek meseleleri baradaky zähmet jedellerine Türkmenistanyň kanunlarynda belleniýän tertipde garalýar.

Zähmet jedellerine garamagyň şu Kodeksde bellenilin tertibi özlerini saýlan organlaryň çözgüdi boýunça hak tölenilýän saýlawly wezipeden jemgyýetçilik guramalarynyň we graždanlaryň beýleki birleşikleriniň işgärlerini möhletinden ön wezipeden boşatmak hakyndaky zähmet jedellerine degişli däl.

228¹-nji madda. Zähmet jedellerine ýokarda durýan organlaryň garamagynyň tertibi

Ýokarda durýan organ arzanyň gelen gününden beýläk bir aý möhletde zähmet jedeline garamaga borçludur. Jedel işgäriň gatnaşmagynda çözülýär. İşgäriň ýok mahalynda jedele garalmagyna diňe onuň ýazmaça arzasy boýunça ýa-da ol ikinji gezek çagyrylanda esasy sebäpsiz gelmedik mahalynda ýol berilýär.

Jedele garaýan organyň döwlet häkimiýetiniň ýa-da dolandyryşynyň jedelleşilýän çözgüdi kabul eden organynyň wekilini, şonuň ýaly-da professional soýuzyň we beýleki jemgyýetçilik guramalarynyň wekilini çagyrmaga haky bardyr.

Ýokarda durýan organyň zähmet jedeli baradaky çözgüdi kanunlara esaslandyrylmalydyr we delillendirilmelidir.

Işgär işden bikanun esasyda çykarylan ýa-da ol baradaky düzgün-nyzam temmisi bikanun esasyda ulanylan mahalynda, ýokarda durýan organ karary, buýrugy (emri) ýatyrmak hakynda çözgüt çykarýar.

Ýokarda durýan organyň çözgüdiniň kopiýalary jedele düýp mazmuny boýunça garalandan soň üç gün möhlet içinde gyzyklanýan işgäre, şonuň ýaly-da özüniň hereketi barada şikaýat edilen organa iberilýär ýa-da gowşurylýar.

Düzgün-nyzam temmisi hakyndaky zähmet jedeline garan mahalynda, ýokarda durýan organyň işgär barada has berk düzgün-nyzam temmisiniň çäresini ulanmaga haky ýokdur, ýöne ol anyk ýagdaýlary nazara alyp, düzgün-nyzam temmisiniň ulanylan çäresini has ýeňil çäre bilen çalşyryp biler.

229-njy madda. İşden çykarylan gününden beýläk mejbur bolup biderek geçirilen wagt üçin ýa-da pes hak tölenilýän işiň ýerine ýetirilen wagty üçin ýokarda durýan organyň çözgüdi boýunça hak tölemek

Işgär ýokarda durýan organyň çözgüdi boýunça ozalky işine dikeldilen mahalynda, şol işgäriň işden çykarylan gününden beýläk, mejbur bolup biderek geçirilen wagt üçin ýa-da pes hak tölenilýän işiň ýerine ýetirilen wagty üçin hak tölenilýär, ýöne hak tölenilýän wagt bir ýyldan köp bolmaly däldir. Şunda degişli suratda şu Kodeksiň 224-226-njy maddalarynyň normalary ulanylýar.

229¹-nji madda. Pul baradaky talaplary kanagatlandyrmak

Mejbur bolup biderek geçirilen wagt üçin işgäre onuň ortaça gazanjyny ýa-da pes hak tölenilýän işiň ýerine ýetirilen wagty üçin onuň gazanjyndaky tapawudy tölemek hakyndaky talaplardan başga halatlarda, pul baradaky talaplar hakyndaky meseleler boýunça zähmet jedellerine garalan mahalynda (225-nji we 229-njy maddalar), jedele garaýan organyň işgäre üç ýyldan köp bolmadyk wagt üçin, işden çykarylan mahalynda peýdalanylmadyk rugsat üçin pul kompensasiýasyny tölemek meselesi boýunça bolsa iki iş ýylyndan köp bolmadyk wagt üçin degişli puluň tölenmegi hakynda çözgüt çykarmaga hukugy bardyr.

230-njy madda. Zähmet şertlerini bellemek ýa-da üýtgetmek barada işgärler bilen administrasiýanyň arasyndaky jedellere garamagyň tertibi

Täze zähmet şertlerini bellemek, barada ýa-da zähmet hakyndaky kanunlarda ýa-da gaýry normativ aktlarda düzgünleşdirilmedik dowam edýän zähmet şertlerini üýtgetmek barada işgärler bilen kärhananyň administrasiýasynyň arasynda ýüze çykýan jedellere kärhananyň profsoýuz komiteti bilen razylaşylyp, administrasiýa tarapyndan garalýar, ylalaşyk gazanylmadyk mahalynda bolsa taraplaryň gatnaşmagy bilen, olaryň ýokarda durýan organlary bilen bilelikde garalýar.

231-nji madda. Zähmet şertlerini bellemek ýa-da üýtgetmek meseleleri boýunça kärhananyň profsoýuz komiteti bilen administrasiýanyň arasyndaky agzalalyklara garamagyň tertibi

Kärhanada zähmet şertlerini bellemek ýa-da üýtgetmek meseleleri boýunça kärhananyň profsoýuz komiteti bilen administrasiýanyň arasynda ýüze çykan agzalalyklar administrasiýanyň, zähmetkeşler kollektiwiniň we profsoýuz komitetiniň wekilleriniň gatnaşmagy bilen, ýokarda durýan hojalyk we profsoýuz organlary tarapyndan çözülýär.

PROFESSIONAL SOÝUZLAR. IŞGÄRLERİŇ KÄRHANALARY DOLANDYRMAGA GATNAŞMAGY

232-nji madda. Işgärleriň professional soýuzlara birleşmek baradaky hukugy

Türkmenistanyň Konstitusiyasyna laýyklykda işgärleriň professional soýuzlara birleşmäge haky bardyr.

Profsoýuzlary döretmegiň tertibi we olaryň hukuklary kanun arkaly kesgitlenýär.

233-nji madda aýryldy.

234-nji madda. Işgärleriň kärhanany dolandymaga gatnaşmak hukugy

Işgärleriň kärhanany dolandymaga gatnaşmaga iş beriji bilen sosial hemşerilik (partnýorlyk) esasynda zähmetkeşler kollektiwiniň umumy ýygnaşygy (konferensiýasynyň), profsoýuzlaryň hem-de kanunlara, kärhananyň ustawyna we zähmetkeşler kollektiwiniň kararlaryna laýyklykda döredilýän beýleki organlaryň üsti bilen amala aşyrylýar.

Iş beriji işgärleriň kärhanany dolandymaga gatnaşmagyny üpjün edýän şertleri döretmäge borçludyr.

235 - 243-nji maddalar aýryldy.

XV-A bap ZÄHMETKEŞLER KOLLEKTIWI

243¹ –nji madda. Kärhananyň zähmetkeşler kollektivi we onuň organlary

Kärhananyň zähmetkeşler kollektivi zähmet şertnamasy esasynda kärhananyň işine gatnaşýan ähli işgärlerinden ybaratdyr, kärhananyň ýolbaşçysy we onuň orunbasarlary muňa girmeyär.

Kärhananyň zähmetkeşler kollektiwiniň ýokary organy işgärleriň umumy ýygnaşygy (konferensiýasydyr). Onuň karary boýunça zähmetkeşler kollektiwiniň gaýry organlary döredilip hem-de olaryň ygtyýarlary kesgitlenilip bilner.

243² –nji madda. Zähmetkeşler kollektiwiniň ygtyýarlary

Kärhananyň zähmetkeşler kollektiwi aşakdakylary ýerine ýetirýär:
administrasiýa bilen kollektivleýin şertnama baglaşmagyň zerurlygy hakyndaky meseläni çözüär, şol şertnamanyň taslamasyny gözden geçirýär we tassyklaýar;

kärhananyň işini düzgünleşdirýän ustawa ýa-da düzgünnama laýyklykda zähmetkeşler kollektiwiniň öz-özünü dolandyrmak meselelerine garaýar we olary çözüär;

kärhananyň işgärlerine zähmetkeşler kollektiwiniň fondlaryndan berilýän sosial ýeňillikleriň sanawyny we şol ýeňillikleri bermegiň tertibini kepillendirýär;

jemgyýetçilik guramalarynyň kärhanada alyp barýan işiniň formalaryny we şertlerini kesgitleýär hem düzgünleşdirýär;

kollektivleýin şertnama laýyklykda beýleki meseleleri çözüär;

döwlet kärhanasynyň ýa-da munisipal kärhananyň, şeýle hem özüniň emläginde döwletiň ýa-da ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet organlarynyň goýýan goýumy elli prosentden geçýän kärhananyň zähmetkeşler kollektiwi;

kärhananyň ustawyna ýa-da düzgünnamasyna girizilýän üýtgetmeleri we goşmaçalary şol kärhanany dörediji bilen bilelikde gözden geçirýär hem tassyklaýar;

kanunlara laýyklykda we şolarda bellenen çäklerde kärhananyň eýeçilik formasyny üýtgetmek hakyndaky meseläni çözmäge gatnaşýar.

Zähmetkeşler kollektiwiniň ygtyýarlaryny amala aşyrmagyň tertibi we formalary Türkmenistanyň kanunlaryna laýyklykda kesgitlenýär.

Döwlet kärhanalarynda, munisipal kärhanalarda, şeýle hem özüniň emläginde döwletiň ýa-da ýerine ýetiriji häkimiýet organlarynyň goýýan goýumy elli prosente barabar bolan kärhanalarda zähmetkeşler kollektiwiniň ygtyýarlary umumy ýygnaýyň (konferensiýanyň) üsti bilen amala aşyrylýar.

Zähmetkeşler kollektiwiniň iş beriji bilen özara gatnaşygy, zähmeti goramak, sosial ösüş, kärhananyň alýan peýdasyny paýlamaga işgärleriň gatnaşmagy ýaly meseleler kanunlar arkaly, ustaw ýa-da düzgünnama hem-de kollektivleýin şertnama arkaly düzgünleşdirilýär.

243³ - 243⁸-nji maddalar aýryldy.

XVI bap

DÖWLET SOSIAL STRAHOWANIÝESI

244-nji madda. Sosial strahowaniýäniň ähli işgärlere degişli bolmagy

Ähli işgärler hökmany döwlet sosial strahowaniýesine çekilmelidir.

Döwlet ähli işgärlere döwlet sosial strahowaniýesiniň serişdeleriniň hasabyna sosial taýdan üpjün etmek hukugyny kepillendirýär.

245-nji madda. Döwlet sosial strahowaniýesi üçin tölenýän wznoslar

Döwlet sosial strahowaniýesi üçin wznoslary kärhanalar, şahsy hojalykda hakyna tutma işgärleriň zähmetini ulanýan aýry-aýry graždanlar töleýärler, şeýle hem işgärler öz iş hakyndan töleýärler.

Strahowaniýe wznoslarynyň möçberini we olary tölemegiň tertibini Türkmenistanyň Ministrler Kabineti belleýär.

246-njy madda. Döwlet sosial strahowaniýesi boýunça üpjün etmegiň görnüşleri

Işgärler, degişli halatlarda bolsa olaryň maşgalalaryda, döwlet sosial strahowaniýesiniň serişdeleriniň hasabyna şu aşakdakylar bilen üpjün edilýär:

işe wagtlaýyn ýarawsyzlygy sebäpli posobiýe bilen;

göwreliligi we çaga dogranlygy üçin berilýän posobiýe bilen;

çagasy alty ýaşa ýetýänçä oňa seretmegi üçin berilýän posobiýe bilen;

ýaşy boýunça, inwalidligi sebäpli we ekleýjisini ýitirenligi sebäpli, pensiýa, sosial pensiýalar bilen, işgärleriň käbir kategoriýalaryna köp ýyllap işlänligi üçin berilýän pensiýa bilen.

Işgär ýa-da onuň maşgala agzasy aradan çykan mahalynda, döwlet sosial strahowaniýesiniň serişdeleriniň hasabyna merhumy jaýlamak üçin kömek puly berilýär.

Döwlet sosial strahowaniýesiniň serişdeleri bellenen tertipde sanatoriý-kurortlarda keselini bejertmek, dynç almak, strahowaniýe edilenlere derde em bolan (berhizlik) iýmiti bermek baradaky, olaryň çagalary üçin sagaldyş lagerlerini saklamak baradaky harajatlary tölemekden ötri, döwlet sosial strahowaniýesi boýunça beýleki çäreleri durmuşa geçirmekden otri hem peýdalanylýar.

247-nji madda. Işe wagtlaýyn ýarawsyzlygy sebäpli berilýän posobiýe

Işe wagtlaýyn ýarawsyzlygy sebäpli posobiýe işgär näsaglan wagtynda, zähmet bilen baglanyşykly ýa-da başga hili maýyp bolan mahalynda, şol sanda hem durmuşda synasyna şikes ýetende, kesellemegi sebäpli başga işe wagtlaýyn geçirilende, näsag maşgala agzasyna seredende, karantin bolanda we protezirlenýän mahalynda berilýär.

Zähmet bilen baglanyşykly maýyp bolunmagy sebäpli hem-de kesp-kärden tapynylyan keseli (professional keseli) sebäpli işe wagtlaýyn ýaramaýanlygy üçin posobiýe iş hakynyň doly möçberinde berilýär, galan halatlarda bolsa işgäriň umumy zähmet stažyna, kämillik ýaşyna ýetmedik çagalarynyň-eklenjindäkileriň sanyna we başga ýagdaýlara baglylykda iş hakynyň altmyş prosentinden ýüz prosentine çenli möçberde berilýär.

Işe wagtlaýyn ýarawsyzlygy sebäpli berilýän posobiýäniň iň pes möçberi iň pes zähmet hakynyň togsan prosenti möçberinde belenilýär.

Näsaglananda ýa-da maýyp bolnan wagtynda posobiýe işgäriň işe ukyplylygy dikelýänçä ýa-da oňa inwalidlik belenýänçä tölenilýär.

248-nji madda. Göwrelilik we çaga dogurmak boýunça posobiýeler bilen üpjün etmek

Göwrelidik we çaga dogurmak boýunça posobiýeler göwrelilik we çaga dogurmagy üçin berlen rugsadyň bütin dowamynda gazanjyň doly möçberinde tölenilýär.

248¹ –nji madda. Döwlet sosial strahowaniýesi boýunça posobiýe bermegiň şertleri we möçberi

Döwlet sosial strahowaniýesi boýunça posobiýe bermegiň şertleri we möçberi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan belenilýär.

249-nji madda. Pensiýa üpjünçiligi

Işgärlere we olaryň maşgala agzalaryna pensiýa kanunlara laýyklykda belenilýär.

XVII bap

ZÄHMET HAKYNDAKY KANUNLARYŇ BERJAÝ EDILIŞINE GÖZEGÇILIK WE KONTROLLYK ETMEK

250-nji madda. Zähmet hakyndaky kanunlaryň berjaý edilişine gözegçilik we kontrollyk edýän organlar

Zähmet hakyndaky kanunlaryň we zähmeti goramak baradaky kadalaryň berjaý edilişine şu aşakdakylar gözegçilik we kontrollyk edýärler:

1) özleriniň işinde kärhanalaryň administrasiýasyna we olaryň ýokarda durýan organlaryna garaşsyz bolup, ýörite ygtyýarly edilen döwlet organlary we inspeksiýalary;

2) professional soýuzlar, şonuň ýaly-da olaryň garamagynda bolýan zähmet baradaky tehniki we hukuk inspeksiýalary bu inspeksiýalar hakyndaky düzgünnamalara laýyklykda.

Ýerli ýerine ýetiriji häkimiýet organlary zähmet hakyndaky kanunlaryň berjaý edilişine kanunlarda göz önünde tutulan tertipde kontrollyk edýärler.

Ministrlikler, döwlet komitetleri we wedomstwolar özleriniň tabynlygyndaky kärhanalar barasynda zähmet hakyndaky kanunlaryň berjaý edilişine wedomstwonyň içersinde kontrollyk edýärler.

251 — 254-nji maddalar aýryldy.

255-nji madda. Zähmet hakyndaky kanunlaryň bozulmagy üçin jogapkärçilik

Zähmet hakyndaky kanunlary we zähmeti goramak baradaky kadalary bozmakda, kollektiwleýin şertnamalar baradaky we zähmeti goramak baradaky ylaşyklar boýunça borçnamalary ýerine ýetirmezlikde ýa-da zähmet hakyndaky kanunlaryň berjaý edilişine gözegçilik we kontrollyk edýän organlaryň işine päsgel bermekde günäkär bolan wezipeli adamlar kanunlarda bellenen tertipde jogapkärçilik çekýärler.

256 - 258-nji maddalar aýryldy.

XVIII bap JEMLEÝJI DÜZGÜNLER

259-njy madda. Işgärleriň käbir kategoriýalary üçin zähmet barasyndaky ýeňillikler

Kanunlarda çöllük we suwsuz sebitlerde işleýän işgärler üçin, şeýle hem işgärleriň beýleki kategoriýalary üçin zähmet barasynda ýeňillikler bellenilip bilner.

260-njy madda. Halk hojalygynyň aýry-aýry pudaklarynda zähmeti düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

Kanunlarda halk hojalygynyň aýry-aýry pudaklarynyň işgärleri üçin zähmeti düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary belenilip bilner, bu aýratynlyklar şol pudaklarda zähmet çekmegiň aýratyn şertlerinden gelip çykýar.

261-nji madda. Möwsümleýin, wagtlaýyn işlerde işleýänleriň we işgärleriň käbir beýleki kategoriýalarynyň aýratyn zähmet şertleri

Kanunlarda möwsümleýin we wagtlaýyn işlerde işleýän işgärler, esasy işinden daşgary başga işde işleýänler, işi öýe alyp işleýänler, şeýle hem graždanlaryňkyda şertnamalar, kontraktlar esasynda işleýän adamlar üçin aýratyn zähmet şertleri belenilip bilner.

262-nji madda. Ýetirilen zyýanň hakyky möçberi onuň bolmaly (nominal) möçberinden artyk bolan mahalynda işgärleriň maddy jogapkärçiligi

Kärhananyň (iş berijiniň) emläginiň aýry-aýry görnüşlerini we beýleki gymmatlyklaryny ogurlamak, bilkastdan zaýalamak, iýmek (kem çykarmak) ýa-da ýitirmek arkaly şolara ýetirilen zyýan üçin, şeýle hem ýetirilen zyýanyň hakyky möçberi onuň bolmaly (nominal) möçberinden artyk bolan mahalynda munuň üçin işgäriň çekmeli maddy jogapkärçiliginiň çägi kanun arkaly belenilýär.

263-nji madda. Bilelikdäki kärhanalarda we daşary ýurt kärhanalarynda zähmet gatnaşyklaryny hem-de şonuň bilen baglalyşykly gatnaşyklary düzgünleşdirmegiň aýratynlyklary

Bilelikdäki kärhanalarda we daşary ýurt kärhanalarynda zähmet gatnaşyklaryny hem-de şonuň bilen baglalyşykly gatnaşyklar Türkmenistanyň zähmet hakyndaky kanunlary bilen düzgünleşdirilýär. Mundan başga hili düzgün (işgärleriň ýagdaýyny şu Kodeksde, şeýle hem Türkmenistanyň sosial strahowaniýe, pensiýa üpjünçiligi we iş bilen üpjün edilmegine ýardam etmek baradaky tölegler hem wznoslar hakyndaky kanunlarynda göz önünde tutulanyndan ýaramazlaşdyrýan normalardan başga) şol kärhanalaryň dörediş dokumentlerinde, normatiw aktlarynda hem-de zähmet şertnamalarynda belenilip bilner.

Daşary ýurt işgärleri bilen zähmet gatnaşyklary we şonuň bilen baglanyşykly gatnaşyklar şol kärhanalaryň dörediji dokumentleri, normatiw aktlary, şeýle hem zähmet şertnamalary bilen düzgünleşdirilip bilner.

264-nji madda aýryldy.

265-nji madda. Şu Kodeksde göz önünde tutulan möhletleri hasaplamak

Zähmet hukuklarynyň we borçlarynyň ýüze çykmagy, üýtgemegi ýa-da ýatmagy barada şu Kodeksde göz önünde tutulan möhletleriň geçmegi şol hukuklaryň we borçlaryň ýüze çykyp, üýtgäp ýa-da ýatyp başlan wagtynyň kesgitlenilen kalendar senesinden soňky gün başlanýar.

Ýyllar, aýlar, hepdeler bilen hasaplaşylýan möhletler şol möhletiň iň soňky ýylynyň ýa-da hepdesiniň degişli günü tamamlanýar. Kalendar hepdeler ýa-da günler bilen hasaplanylýan möhlete iş günleri däl günler hem girýär.

Eger möhletiň iň soňky günü iş günü däl güne gabat gelýän bolsa, onda şol günün yz ýanyndaky iň ilki iş günü şol möhletiň tamamlanýan günü diýlip hasaplanylýar.

^[1] Mundan beýläk – iş beriji.